

"ETNIČKO ČIŠĆENJE"

GENOCID

ZA

"VELIKU SRBIJU"

Dokumentacija Društva za ugrožene narode

Priredio: Tilman Zülch

"ETNIČKO ČIŠĆENJE" GENOCID ZA "VELIKU SRBIJU"

Dokumentacija Društva za ugrožene narode
Priredio: Tilman Zülch

UNIVERZITET U SARAJEVU
Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava
SARAJEVO

Primljeno:	Broj:	Prilog:	Uredništvo:
Org. lat.	2650		

Biblioteka: **POSEBNA IZDANJA**

Izdavač:

Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca
Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
Bosanski kulturni centar

Redakcija:

Ibrahim Čolakhodžić, Mehmedalija Hadžić, Šemsudin Musić,
Avdo Sućeska, Lamija Hadžiosmanović, Jusuf Žiga,
Ismet Grbo, Asim Gruhonjić, Arif Zulić, Dževad Sakić

Za izdavače:

Prof.dr. Atif Purivatra

Urednici:

Prof.dr. Jusuf Žiga
Mr. Muharem Kreso

Prijevod:

Mr. Muharem Kreso

Lektura i korektura:

Mr. Muharem Kreso

Dizajn:

Zlatan Filipović

Štampa:

Bosnagraf, Visoko

Sarajevo, januar 1996.

Naslov originala:

"ETHNISCHE SÄUBERUNG - VÖLKERMORD FÜR "GROß SERBIEN"

Eine Dokumentation der Gesellschaft für bedrohte Völker
Herausgegeben von **Tilman Zülch**
Gewidmet: Dr. Ines Köhler-Zülch und Erike Zülch

Prvo izdanje izašlo januara 1993. godine:

Luchterhand Literaturverlag GmbH, Hamburg - Zurich, Copyright
1993. by Luchterhand Literaturverlag GmbH, Hamburg - Zurich. Alle
Rechte vorbehalten. Umschlagentwurf: Max Bartholl, Satz: Utesch,
Hamburg, Druck: Ebner Ulm. Printed in Germany.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine,
Sarajevo

UDK 341.485(497.1)(045)(082)

ETNIČKO čišćenje genocid za veliku Srbiju : dokumentaci-
ja Društva za ugrožene narode / priredio Tilman Zülch ; pre-
veo i bosansko izdanje uredio Muharem Kreso. - Sarajevo :
Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca /etc./,1996. - 355 str.,
/32/ str. s tablom : ilustr. ; 21 cm. - (Biblioteka Posebna izdanja
/ Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca)

Prevod djela: "Ethnische Säuberung - Völkermord für "Groß
Serbien". - Bilješke o autorima: srt. 251-252. - Bibliogra-
fske i druge bilješke uz tekst.
1. ZÜLCH, Tilman

Na osnovu MIŠLJENJA Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta broj:
02-413-304/95 od 16.1.1996. godine, te člana 19. tačke 12. Zakona o prezu na
promet proizvoda i usluga, ova knjiga se oslobađa plaćanja poreza
na promet proizvoda.

Sadržaj

"ETNIČKO ČIŠĆENJE"	1
Tilman Cilh, PREGOVOR NJEMAČKOM IZDANJU	9
Tilman Cilh, PREGOVOR BOSANSKOM IZDANJU	13
I DIO POZADINA I MOTIVI "ETNIČKOG ČIŠĆENJA"	23
Tilman Cilh i Benedikt Štumpf, VIŠENACIONALNA JUGOSLAVIJA JE DVA PUTA RAZBIJENA	25
Elisabet fon Erdman-Pandžić IDEOLOZI I INSPIRATORI RATA - TAJNI SPIS SRPSKE AKADEMIJE NAUKA I UMJETNOSTI -	30
Milan Štern, KARADŽIĆ JE BIO MOJ KOLEGA	34
II DIO "ETNIČKO ČIŠĆENJE" I MEĐUNARODNO PRAVO	35
KONVENCIJA O SPRJEČAVANJU I KAŽNJAVANJU GENOCIDA OD 9. DECEMBRA 1948. GODINE	37
Alfred de Zajaš, RAT U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI SA STANOVIŠTA MEĐUNARODNOG PRAVA	40
Johanes Folmer, "BRUKA EVROPE" - ZAPAD JE ZAKAZAO	46
Džordž Keni, VEĆINA TO ZNA BOLJE - OSTAVKA NA POLOŽAJ U STEJT DEPARTMENTU -	51
Majke za mir - "Bedem ljubavi": OTVORENO PISMO SAJRUSU VENSU	56
Benedikt Štumpf, SPASITE ČOVJEČNOST	58

III DIO "ETNIČKO ČIŠĆENJE" PO REGIONIMA	61
HRVATSKA	63
Ivica Kostović i Miloš Jugaš, "KO JE IMAO SREĆE, POBJEGAO JE NOĆU KROZ KLJUČAONICU"	63
Benedikt Štumpf, ZLO RAĐA ZLO,	71
MANJINE KAO ŽRTVE SRPSKE AGRESIJE - MAĐARI, ČESI, SLOVACI, RUSINI, UKRAJINCI, NIJEMCI, TALIJANI U PAKRACU -	74
ISKAZI SVJEDOKA	79
BOSNA I HERCEGOVINA	81
Tilman Cilh, GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI	81
Prilog: STATUS NESRPSKOG STANOVNIŠTVA U ČELINCU	88
Milan Štern, EGZODUS JEVREJSKE OPĆINE SARAJEVO	91
Tilman Cilh, BOSANSKA "KRISTALNA NOĆ" ILI RAZARANJE JEDNE ISLAMSKE KULTURE	93
Roj Gatman, KONCENTRACIONI LOGOR OMARSKA - IZBRISANI TRAGOVI POBIJENIH -	96
Roj Gatman, U KONCENTRACIONOM LOGORU BRČKO	106
Roj Gatman, ZLOČINI U BOSANSKOM ŠAMCU	108
Tilman Cilh, ZAPALITI - RAZORITI - UNIŠTITI - SUDBINA NESRPSKOG STANOVNIŠTVA U PRIJEDORU -	111
Prilog: "STRAŠAN SAN" - POSLJEDNJE PISMO GRADONAČELNIKA PRIJEDORA	116

Roj Gatman, MASAKR U VIŠEGRADU	119
Roj Gatman, "IMAMO NAREĐENJE DA SILUJEMO DJEVOJKE"	122
Roj Gatman, NOĆ TERORA - "SILOVANA PRED OČIMA OCA"	127
Roj Gatman, DEPORTACIJE - "TRANSPORTOVANI SMO KAO STOKA"	130
ISKAZI SVJEDOKA	134
VOJVODINA	155
Federalna unija evropskih narodnih grupa TERORISTIČKE ORGANIZACIJE PROTIV MAĐARA	155
C... R... KAKO SU OD HRTKOVACA POSTALI SRBOSLAVCI	159
Mladen Lončar, POVREDE LJUDSKIH PRAVA U VOJVODINI I NOVOM SADU	161
ISKAZI SVJEDOKA:	163
SANDŽAK	167
Tilman Cilh SANDŽAK UMIRE SVAKOG DANA	167
KOSOVO	170
Kristine fon Kol, KOSOVO - TEMPIRANA BOMBA NA BALKANU	170
Felicitas Roder, KOSOVO - "ETNIČKO ČIŠĆENJE" JE VEĆ POČELO	175
IV DIO KAKO PREVAZIĆI "ETNIČKO ČIŠĆENJE"	177
Bosiljko Domazet, NAŠA DUŠA NE MOŽE BITI PROTJERANA ORUŽJEM	179
Felicitas Roder, "KAMEN PO KAMEN" - OBNOVITI HRVATSKU I BOSNU I HERCEGOVINU -	180

Aida Daidžić, BOSNA JE BILA "MALA EVROPA"	183
APEL BOSANSKOHRVATSKOG MIROVNOG POKRETA	184
V DIO DODATAK BOSANSKOM IZDANJU	187
Tilman Cilh, MASOVNA SILOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI	189
Društvo za ugrožene narode - Organizacija za ljudska prava Getingen, juna 1993. godine HRVATSKA: JUČE ŽRTVA, DANAS POČINITELJ - RAZARANJE BOSNE I HERCEGOVINE - SAMOUBISTVO HRVATSKE	195
Johanes Folmer, "SISTEMATSKI PLANIRANO"	204
Rahel Beš, NIJE GRAĐANSKI RAT NEGO GENOCID	208
Felicitas Roder i Andreas Selmeći, "SVETI RAT" PATRIJARHA PAVLA SAODGOVORNOST SPC ZA GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI	213
"ETNIČKO ČIŠĆENJE" I ZLOČINI U BOSNI	219
ETNIČKO ČIŠĆENJE SANDŽAKA	227
Buhenvald/Getingen, 27. jula 1995. OMOGUĆITI SAMOODBRANU PROTIV GENOCIDA BOSNI SKINUTI EMBARGO NA NAORUŽANJE	230
Johanes Folmer, PRVA OPTUŽBA HAŠKOG TRIBUNALA	232
Fadila Memišević, OLAKŠANJE I PUNA NADA	235
Hano grof fon Kilmanzeg, NE KAPITULIRATI PRED NEPRAVDOM - BOSNI TREBA EFIKASNA INTERVENCIJA NATO-PAKTA	236
POGOVOR BOSANSKOM IZDANJU	241
Mr. Muharem Kreso, AKCIJE DRUŠTVA ZA UGROŽENE NARODE ZA POMOĆ BOSNI I HERCEGOVINI	243
BILJEŠKE O AUTORIMA	251

Tilman Cilh,

PREDGOVOR NJEMAČKOM IZDANJU

Kao Jevreji tridesetih godina stotine hiljada Evropljana - Bošnjaka, bježe da bi spasili gole živote, a stoje pred zatvorenim graničnim prelazima. Desetine hiljada zatočenika koncentracionih logora moraju mjesecima čekati na svoje oslobađanje samo zato što im vlade evropskih zemalja uskraćuju prihvata. Iako tačno znaju, da je samo u tri srpska logora smrti, Omarska, Brčko i Keraterm, umoreno 6.500 civilnih zatočenika one im, ipak, uskraćuju prihvata. Broj bosanskih žrtava je, u međuvremenu, prekoračio cifru od 200.000. Ove žrtve su život izgubile u koncentracionim logorima, poslije silovanja, u teretnim vagonima, za vrijeme masakra ili strijeljanja na licu mjesta, svuda, po selima širom Bosne i Hercegovine, tokom bombardovanja okruženih gradova.

Historijska situacija nije identična, ali se paralele ipak same nameću: Naime, oko 80.000 u Sarajevu zatvorene djece, izglednije, oslabljene, izložene zarazama, neodoljivo podsjećaju na ljude iz Lenjingradskog kotla. Srpske posebne obznane za - deportacijom još ne zahvaćene Muslimane i Hrvate u bosanskim gradovima - podsjećaju na nacionalsocijalističko jevrejsko zakonodavstvo. Zabranjeno je zadržavanje u javnim zgradama, na javnim mjestima, zabranjeno je korištenje prevoznih sredstava, zadržavanje na ulicama u vrijeme za njih određenog policijskog sata. Zabranjeno je sastajanje više od tri čovjeka. U njima je predviđen prisilni rad. Ljudi moraju stalno računati sa odvođenjem, silovanjem, ili ubistvima. Hodže, islamski svećenici, bivaju protjerani i na otvorenoj cesti na smrt premlaćeni. Već je 620 džamija, bezbroj bolnica, medresa i biblioteka minirano ili spaljeno.

Ipak se tvrdi da Srbija "ne vodi rat" protiv Bosne. U okupiranoj istočnoj Slavoniji i u Baranji su Hrvati, Mađari, Česi, Slovaci, Ukrajinci, Rusini, slavonski Talijani i podunavski Nijemci protjerani, pobijeni ili nestali. I u Vojvodini, Sandžaku i na Kosovu započela je politika "etničkog čišćenja". Preko pola miliona ljudi Mađara, Bošnjaka i Albanaca već su morali napustiti ove oblasti.

"Prolijevanje krvi i ljudske patnje dostigle su apokaliptičke razmjere" naglasila su 64 nobelovca već početkom 1992. godine u zajedničkom Apelu za mir u Bosni i Hercegovini, u kome su nedvosmisleno osudili Srbiju zbog aspiracija na širenje "Lebensrauma" (životnog prostora) i sasvim svjesno primijenili ovaj nacionalsocijalistički termin. Čitavu godinu dana ranije, preko 40 nobelovaca, osudilo je agresiju na Hrvatsku. Sedam njihovih govornika na zajedničkoj press-konferenciji sa Društvom za zaštitu ugroženih naroda u Štokholmu predstavilo je njihov Proglas.

U Njemačkoj se reagovalo plašljivo. Reagovao je establišment intelektualne elite, veliki dijelovi Mirovnog pokreta i evangelističke crkve. Reagovalo se pretežno šutnjom, nezainteresovanošću. I savezni predsjednik fon Vajezecker (von Weizsäcker) ostao je nijem.

Uzbuna je izostala. Protest nije iskazan. Iznosili su se izgovori, relativiziralo se, govorilo o zločinima svih strana, proglašavala neusporedivost događanja sa nacionalsocijalističkim zločinima. Kakvog zapravo smisla ima stalno opterećivanje zločinima nacionalsocijalizma, koje sa svih strana zahtijeva "povjerljivi rad", koji ni jednog umorenog ne može oživjeti kada savremenost prešućuje pozive u pomoć iz bosanskih koncentracionih logora? Ona je ne jednom bila u stanju da genocid i agresiju samo primi na znanje.

Kao branilac prava malih naroda bivše Jugoslavije, njemačka vlada je 1991. prva pridobila Evropsku zajednicu za državno priznanje Hrvatske i Slovenije. Genšer (Hans-Dietrich Genscher) je pri tome poprilično izgubio od svoje popularnosti. Od tada je njemačka politika znatno nazadovala. Na žalost Bosanaca suviše dugo je ostala pasivna. Savezna vlada nije dovoljno iskoristila ni utjecaj u Hrvatskoj da spriječi predsjednika Tuđmana u njegovoj ponovnoj kolaboraciji sa srpskim agresorom protiv Bosne.

I velike zapadne sile, centralni nosioci odlučivanja u Ujedinjenim nacijama, sakrivali su se iza prividne aktivnosti. Organizacija Ujedinjenih nacija je instrumentalizovana da umiruje svjetsku javnost. Pregovori sa ratnim zločincima na kraju rezultiraju uvijek novim rokovima, omogućavaju uvijek nove zločine, uvijek nova osvajanja. Zavaravajući manevri, kao Mitteranov (Mitterrand) posjeta Sarajevu, nebrojeni dogovori o primirjima, uvođenje privrednog embarga prema Srbiji, blokada Jadrana, zabrana letjenja i zabrana uvoza oružja, nikada se nisu konzekventno sprovodili. Postojanje koncentracionih logora i opsada tri četvrtine miliona

stanovnika u okruženim gradovima doveli su do humanitarnog problema. Mjesecima su Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice (United Nation High Commissioner for Refugees - UNHCR) i Međunarodni komitet Crvenog krsta raspravljali o modalitetima inspekcije i koridorima. Zatvaranje logora i deblokada gradova za Zapad nikad nisu predstavljali hitan politički problem.

Bušova vlada je zadužila Ministarstvo spoljnih poslova za izvještaje o srpskim zvjerstvima i eventualno pokretanje spoljnopolitičke inicijative.

Sada je u toku odbrojanje. Dobrih osam procenata Bošnjaka (i Hrvata koji su sa njima živjeli) do sada je već izgubilo živote. Ljudi u opkoljenim gradovima (Sarajevo, Bihać i Goražde), su na kraju snaga. Daljih 500.000 izbjeglica u srednjoj Bosni su, takođe, suočeni sa glađu i epidemijama. Broj žrtava mogao bi se u toku ove zime utrostručiti. Istovremeno, Srbija nesmetano nastavlja agresiju.

Šansa da se rat zaustavi bez vojnog angažovanja, pomoću privredne blokade, bila je prokockana. U Bosni i Hrvatskoj su pozivali na spoljnu intervenciju. Učinile su to, ne samo političke partije, nego i humanitarne organizacije i mirovni pokreti, a tražili su je, ne samo od Organizacije ujedinjenih nacija, nego i od NATO-pakta. Pošto je srpska armija još iz Titovog vremena bila visoko opremljena, raspolagala je naoružanjem u vrijednosti od 52 milijarde dolara, embargom na uvoz naoružanja pogođene su samo bosanske trupe.

Tradicionalni vojni eksperti savjetovali su uzdržavanje od intervencije. Navodno bi bila nužno potrebna armada od 150.000 vojnika. Ali, ovdje ne bi trebalo počinjati rat, nego već započetu agresiju okončati odbranom. Treba biti u stanju zaustaviti grozne zločine prema ljudima. Za to su bili potrebni osmišljeni i proračunati koraci. Zabrana letjenja srpskim avionima, mora se ne samo objaviti nego i sprovesti. Snabdjevački koridori okruženim gradovima moraju se vojnički osigurati, koncentracioni logori i prisilne javne kuće moraju se silom raspustiti. U Njemačkoj postoji saglasnost: da je, na primjer, Dahau već 1934. godine otvoren vojnom silom, Hitler bi morao pasti.

Kakvu osnovu dakle ima u Evropi opet otvarati logore smrti 1992. godine? Bosna i Hercegovina je međunarodno priznata država, ima sjedište i glas u Ujedinjenim narodima. Njena vlada, u kojoj još uvijek sjede srpski ministri, može bez daljnjeg zatražiti da se trupe OUN stacioniraju na njoj

granici prema Srbiji. Ovo bi izolovalo i onemogućilo snabdijevanje srpskih snaga - koje su opustošile velike dijelove Bosne i jednu trećinu Hrvatske, te omogućilo ponovno uspostavljanje višenacionalne Bosne i Hercegovine.

Intervencija mora biti i u interesu "druge Srbije" njenog mirovnog pokreta, desetina hiljada dezertera i svih onih, koji nisu saglasni sa politikom osvajanja i protjerivanja, i ako je organizovani otpor još slab. Narod ne može kolektivno biti kriv. I Srbi su među žrtvama, među izbjeglicama, kao što su to u drugom svjetskom ratu bili i milioni Nijemaca.

Izostane li pomoć Zapada, alternativa je jasna, kao na dlanu. Dva miliona Bošnjaka, rasuće se kao "evropski Palestinci" i organizovati u jedinice prognanih. Osloncem na islamske fundamentaliste mogli bi povesti rat na evropskim željezničkim stanicama i aerodromima. Posljedice toga mogu biti permanentni nemiri na Balkanu, protezanje rata na Kosovo, prenošenje rata u Makedoniju, uključenje Albanije i Bugarske kao zagovornika Kosovskih Albanaca i Slavomakedonaca i konačno miješanje Grčke kao prijatelja Srbije, te NATO-država. Ako se ukorijeni politika "etničkog čišćenja" mnogo njih širom istočne Evrope vrebaju da se u to uključi. Mnogi u tome vide šansu da probleme nacionalnih manjina riješe pogromima i masovnim protjerivanjima.

Zahvaljujem prijateljima koji su mi pomogli u prevodenju i obradi materijala: Ivon Bangert (Yvonne Bangert), Ramona Čačić, Azra Džajić, Joahim Abdul Rafet (Joachim Abdul Raffet), Brigita Zamler (Brigitta Sammler) i Frank Vicel (Frank Witzel). Moja zahvalnost i gospođama iz organizacije Majke za mir - Bedem ljubavi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, naročito Žani Hansel (Jany Hansal), Slavici Bilić, Višnji Milas, Milki Brbot, Amaliji Janović, Hrvojki Paljan, Lejli Štern i Maji Bošković - Štuli.

Tilman Cilh,

PREDGOVOR BOSANSKOM IZDANJU

Kad se pojavilo prvo izdanje knjige "Etničko čišćenje - genocid za veliku Srbiju" u decembru 1992. godine, vrlo malo ljudi izvan Bosne bilo je dovoljno upućeno u ono što se zbiva na okupiranim područjima. Onaj ko to nije htio prešutjeti ili potisnuti mogao je još u proljeće 1992. biti upoznat s cjelokupnim obimom srpskih ratnih zločina. Još početkom juna pet bosanskih organizacija za humanitarnu pomoć i ljudska prava poslale su dokumentaciju vladama i institucijama s informacijama o postojanju preko stotinu logora, 100.000 bosanskih zatočenika i više od 9.000 ubijenih u tim koncentracionim logorima. To su bile slijedeće organizacije i institucije: Antiratni centar, pod rukovodstvom bosanske srпкиnje Nade Selimović, bosanski Crveni krst/križ, Savez za esperanto BiH i Udruženje "Evropa". Taj materijal iz Sarajeva Društvo za ugrožene narode pokušalo je tada prezentirati na njemačkom govornom području.

Početkom jula 1992. otputovao sam ispred Društva za ugrožene narode skupa s mojim kolegom Klausom Dojčerom (Klaus Deutscher) u granično hrvatsko-bosansko područje. Tu i u drugim područjima Hrvatske razgovarao sam s izbjeglicama iz različitih okupiranih područja zapadne, sjeverne i istočne Bosne. Djeca, žene i muškarci s kojima sam razgovarao umakli su okupatoru. Pobjegli su uglavnom s onim što su imali na sebi. Izvještaji žrtava nisu, međutim, uzimani za ozbiljno. No, ono što su oni govorili o masakrima, mučenjima, ubistvima i silovanjima u bosanskim selima bilo je autentično. Niko nije mogao manipulirati iskazima ovih ljudi. Bosanska vlada bila je tada beskonačno daleko, bespomoćno zatvorena u Sarajevu. Tada sam slao izvještaje iz Osijeka, koji su potom prosljeđivani iz našeg Biroa u Getingenu (Göttingen). Izvještaji su imali veliki odjek u medijima, a ja sam davao mnogobrojne intervjuje za radio i televiziju.

Narednih dana počele su pristizati desetine hiljada bosanskih izbjeglica u Njemačku. Mnogobrojne televizijske kuće pozvale su me na diskusije i intervjuje. Pritom su me, neprestano opominjale da se usredsredim na

probleme izbjeglica, a ne na razloge koji su doveli do bijega, dakle, ne na genocid nad Bošnjacima. Također su i u Njemačkoj, u čije je ime prije 50 godina počinjen genocid nad Jevrejima i Romima i čije je stanovništvo moralo trpjeti posljedice jednog užasnog rata i bombardiranja teritorija, te glad i patnje, masovna protjerivanja miliona ljudi i zločine komunizma, pokušavalo, što je duže bilo moguće, potisnuti ponavljanje svih tih užasa. Prvi genocid u Evropi od kraja II svjetskog rata naovamo spočetka je tabuiziran, a potom se nastojao zataškati tlapnjama o "zločinima sve tri zaraćene strane". Američka vlada raspolagala je vrlo rano stotinama pojedinačnih informacija koje su - sveukupno gledano - mogle dati dovoljan pregled zločina srpskih trupa u Bosni. Američka tajna služba posjedovala je osim toga i satelitske snimke koncentracionih logora, koje su do danas ostale uskraćene javnosti. Tek u aprilu 1995. Njujork Tajms (New York Times) je izvjestio o tome na osnovu informacija koje su procurile iz Centralne američke obavještajne službe (Central intelligence agency - CIA). Preko 90 procenata ratnih zločina počinile su srpske jedinice, glasilo je tada saopštenje.

Užasna stvarnost u srpskim koncentracionim logorima nije se, međutim, mogla više tajiti. Američkom novinaru, Jevreju Roju Gatmanu (Roy Gutman) čiji su informativni izvještaji iz Hrvatske i Bosne izazivali veliki interes u Sjedinjenim Američkim Državama, uspjelo je u julu 1992. na temelju izjava svjedoka rekonstruisati prilike u koncentracionom logoru Omarska. Tek su ti Gatmanovi izvještaji podstakli velike svjetske televizijske kuće da prodru u koncentracione logore Omarska, Manjača i Trnopolje. Kad su se slike iznemoglih zatočenika, gotovo umorenih gladu, počele vrtjeti na televizijskim ekranima Evrope, kod mnogih Evropljana su probudena sjećanja na nacionalsocijalističke koncentracione logore. Ali već narednih dana komentatori su nanovo pokušavali potisnuti i bosansku realnost i pitanje logora. To su "zatočenički logori", a ne "koncentracioni". Oni su tvrdili da se to ne može upoređivati s koncentracionim logorima nacionalsocijalista. Takvo ponašanje mnogo govori o tome s koliko se licemjerja u Evropi nastoje prevladati ratni zločini nacionalsocijalizma.

Osuđivati zločine nacionalsocijalizma danas više nije hrabrost. To je, sama po sebi razumljiva, obaveza svakog demokrate, ali time se ne postaje i borac protiv toga. I tako, kao borci za ljudska prava, nanovo moramo doživljavati da jedni te isti političari, intelektualci i crkveni velikodostojnici,

koji strastveno osuđuju holokaust, ne žele ništa znati o današnjim ratnim zločinima, kakav je genocid u Bosni. Da ne govorimo o tome da nešto preduzmu kako bi ga spriječili. "Evropa nije ništa naučila iz holokausta", izjavio je Mark Edelman (Marck Edelmann), posljednji preživjeli komandant jevrejskih boraca za slobodu Varšavskog geta, u bivšem koncentracionom logoru Buhenvald (Buchenwald) kod Vajmara (Weimar), u novembru 1993, na manifestaciji Društva za ugrožene narode posvećenoj Bosni.

Uprkos političkoj, publicističkoj i humanitarnoj podršci koju Bosni pružaju pojedinci i institucije iz mnogih dijelova zapadne Evrope, ova Edelmanova konstatacija u potpunosti odražava držanje evropskih vlada.

Danas je istina očigledna. Organizacije za ljudska prava kao što je Društvo za ugrožene narode, komisije Ujedinjenih naroda kao što su one Tadeuša Mazovječkog (Tadeusz Mazowiecki) i Šerifa Basjunija (Cherif Bassiouni), žurnalisti i ministarstva zapadnih zemalja predložili su potresan materijal o genocidu.

Društvo za ugrožene narode danas procjenjuje da je preko 200.000 Bosanaca, pretežno Bošnjaka žrtva agresije. Sistematičnost napadačkog rata, genocid, pa ni masovna silovanja danas se ozbiljno ne osporavaju. Tribunal u Den Hagu (Den Haag) vodi istražni postupak protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića. Glavni odgovorni, Slobodan Milošević, još je pošten.

Prema procjenama Društva za ugrožene narode postojalo je najmanje 200 srpskih koncentracionih i zatočeničkih logora u kojima je stradalo preko 250.000 Bosanaca, gotovo isključivo civila, a postoje i druge daleko veće procjene. U nekim od koncentracionih logora kao što su Omarska, Keraterm ili Luka Brčko vršena su sistematska ubijanja zatočenika. (Procjene Društva za ugrožene narode idu do 25.000 ubijenih). U velikim dijelovima okupiranih krajeva bilo je sistematskih akcija ubijanja u kojima je, npr. u Donjem i Gornjem Podrinju te u Prijedoru, stradalo bar po 20.000 Bošnjaka. Otvaranjem masovnih grobnica moglo bi se doći do tačnijih podataka. Društvo za ugrožene narode, prema nalazima pripisuje srpskim trupama da su prema unaprijed sastavljenim listama likvidirali prije svega pripadnike bosanske muslimanske elite. Žrtvom silovanja bilo je najmanje 20.000 bosanskih žena, pretežno Muslimanki. Silovanja su vršena većinom u logorima i bila su organizovana.

Na okupiranim područjima srpske vlasti i vojska razarali su namjerno sve tragove islamske vjere i kulture. Najmanje hiljadu džamija dignuto je u vazduh i uništeno, jednako kao i drugi spomenici islamskog porijekla - hamami, konaci, medrese, gradske četvrti i biblioteke. Srpski režim pokušava razoriti jednu od najljepših i najstarijih kultura istočne i srednje Evrope.

Iz područja Bosne i Hercegovine koje je srpski okupator zaposjeo moralo je pobjeći, ili je bilo protjerano najmanje 1,2 milijuna Bošnjaka. Deportacije su, mahom vršene u zatvorenim teretnim vagonima ili u autobuskim i kamionskim konvojima. Za vrijeme transporta mnogi su likvidirani.

Prilikom sistematskih bombardovanja civilnih ciljeva život je izgubilo najmanje 15.000 ljudi (vjerojatno i veći broj), muškaraca, žena i djece, od toga 11.000 samo u Sarajevu i 1.200 u Mostaru (zašto su odgovorne prije svega hrvatske trupe).

Genocid nad onima koji su ostali u privremeno zaposjednutim područjima i dalje se neopaženo sprovodi. Oni su kontinuirano žrtve najtežih povreda ljudskih prava, kao što su razbojnički prepadi, silovanja, zlostavljanja, mučenja, nestanci bez traga i ubistva. Ljudi se upućuju na prinudni rad ili se u grupama protjeruju. Konfiskuje se imovina ubijenih, izbjeglih ili prognanih Bosanaca.

Oko 90 procenata ratnih zločina počinile su srpske jedinice, i to kao planirani genocid za vrijeme agresije na suverenu Republiku Bosnu i Hercegovinu, članicu Ujedinjenih naroda. U zločinima su učestvovalе trupe vojske Savezne Republike Jugoslavije, djelimično pod imenom Jugoslovenske narodne armije, srpske kolaboracionističke formacije iz Bosne i Hercegovine, paravojne jedinice iz Srbije i Crne Gore, kao i naoružani civili - bosanski Srbi - prema izvještajima Basjunijeve komisije "kriminalni elementi srpskog naroda iz Bosne".

Same knjige ne mogu okončati genocid. Mi smo, međutim, bez prestanka pokušavali ovdje, u zemljama srednje Evrope, akcijama i kampanjama, saopćenjima i konferencijama za štampu usmjeriti pažnju javnosti na sudbinu Bosne. Bosansko izdanje ove knjige trebalo bi između ostalog pokazati i naš rad za ljudska prava, u kojem su učestvovalе hiljade ljudi, Bosanci i Nijemci, te prijatelji iz susjednih zemalja. Ova knjiga je postigla već svoj cilj. O njoj se diskutiralo u mnogobrojnim njemačkim novinama te je tako podstrekla aktivnost u korist Bosne. Već je rukopis

knjige, koji sam dao na čitanje mom prijatelju Štefanu Švarcu (Stefan Schwarz), poslaniku Hrišćanske demokratske unije (Christlich-Demokratische Union - CDU) motivirao Švarca na njegov prvi govor u njemačkom Parlamentu. Taj govor izazvao je kod mnogih poslanika suze. Štefan je čitao dijelove iz naše dokumentacije - izjave bosanskih svjedoka. Nakon govora Štefana Švarca uslijedila je ostavka dr Kristijana Švarc-Šilinga (Christian Schwarz-Schilling) na mjesto ministra pošta i telekomunikacija u njemačkoj Saveznoj vladi, uz obrazloženje da više ne može podnositi pasivnost vlastite vlade po pitanju Bosne. Švarc-Šiling, koji je potom prikazao našu knjigu na jednoj stranici Frankfurter algemajne cajtunga (Frankfurter Allgemeine Zeitung) ostao je sve do danas konsekventni pobornik ugroženog bosanskog naroda. On je u međuvremenu postao posrednik između Hrvata i Bošnjaka u Federaciji. Na taj se način Švarc-Šiling latio jednog teškog zadatka. Administracija paradržavne tvorevine "Herceg Bosne", kojom upravljaju kriminalni elementi, torpedira svaki dogovor. Ali, sada se, bar ne puca a između Bošnjaka i Hrvata se pregovara, nakon što je predsjednik Klinton (Clinton) u proljeće 1994. prisilio Tuđmana na obustavu agresije.

Kada su hrvatske elitne trupe prodrle u Bosnu aprila 1993. i pokušale prigrabiti regije oko Mostara i u srednjoj Bosni, koje im je obećao lord Owen (Owen), u Njemačkoj smo organizirali kampanju protiv te Tuđmanove politike. Publikovali smo letak "Ministar Kinkel prikriva hrvatske zločine", koji je savezni kancelar Helmut Kol (Helmut Kohl) u jesen 1993. uzeo za osnov diskusije o Bosni na sjednici parlamentarne frakcije CDU. Na zaprepaštenje mnogih naših prijatelja Hrvata, u julu 1993. u Zagrebu sam protestirao s četiri prijatelja Društva za ugrožene narode na Trgu bana Jelačića protiv Tuđmanove politike prema Bosni. Prije nego što smo bili uhapšeni, demonstraciju su snimile televizijske kamere mnogih evropskih TV-stanica. Policija me uljudno ispratila do zagrebačkog aerodroma, tako da sam u Keln (Köln) stigao na vrijeme za televizijske intervjuе. Jednako tako ponijela se i hrvatska ambasada u Bonu (Bonn) kada sam je u septembru 1993, skupa sa Safetom Memiševićem, Bošnjakom i njemačkim državljaninom i asirkom (iz iračkog Kurdistanu) Marijom Sidov (Maria Sidou) zaposjeo u trajanju od dva dana. U njemačkoj štampi sasvim razumljivo, se taj događaj nastojao minimizirati. Jer, kako bi se moglo njemačkoj javnosti objasniti, a da se ne izgubi obraz, ako se

zna da su se sad njemački prijatelji Hrvatske okrenuli protiv politike hrvatskog predsjednika.

Ofanziva hrvatske vlade na Bosnu spada, kao i zločini fašističkih ustaša u II svjetskom ratu, u najmračnija poglavlja hrvatske historije. Tuđman nije samo mučki napao s leđa svog jedinog saveznika. On je i sudbinu Hrvatske stavio na kocku i zapravo počinio veleizdaju. Hrvatske trupe počinile su užasne ratne zločine. Razorile su stari grad Mostar, koji poznajem još od 1958. godine, tako da je postao sličan Vukovaru. U aprilu 1995. ponovo sam vidio grad. Obscena situacija. U kafanama i restoranima zapadnog dijela primjetna gužva. U istočnom dijelu grada jedna vrsta zatočeničkog logora, ruševine u koje je satjerano bošnjačko stanovništvo. Nedjela poput ovog, ili zloglasnog logora Heliodrom, Hrvatskoj, koja je dotad bila međunarodno smatrana žrtvom pribavili su glas počinitelja. Sukob između Bošnjaka i Hrvata odnio je više hiljada ljudskih života i odlučujuće je pojačao srpsku agresiju.

U februaru 1993. bio sam član jedne tročlane delegacije koja je pratila predsjednicu njemačkog Parlamenta prof. dr Ritu Zismut (Rita Süssmuth) u Zagreb. U to vrijeme hrvatska Vlada je upravo bila zabranila održavanje jednog koncerta solidarnosti s bosanskim žrtvama u koncertnoj dvorani "Vatroslav Lisinski". Intervencijom kod ministra unutrašnjih poslova uspjelo mi je svega nekoliko sati pred početak da izdejstvujem ukidanje zabrane. Skupa sa gospodom Zismut bili smo gosti tadašnjeg predsjednika sabora Hrvatske, gospodina Stipe Mesića. Za vrijeme svečane večere u vili prebacio sam Mesiću da njegova vlada, skupa s Bobanovom mafijom iz "Herceg-Bosne", konfiskuje humanitarnu pomoć, oružje i municiju te maltretira Bošnjake na putu za Bosnu. Predsjednik hrvatskog sabora sve je zaniijekao u prisustvu prof. Rite Zismut. Nekoliko dana kasnije dobio sam termin za razgovor s gospodinom dr Matom Granićem. Govorili smo o hrvatsko-bosanskim odnosima. Optužio sam hrvatsku vladu da priprema podjelu Bosne i za ofanzivu protiv nje. Granić se zakleo da su to nesporazumi. Za vrijeme konferencije Ujedinjenih naroda o pravima u Beču u junu iste godine slučajno sam naišao na hrvatsku delegaciju na čelu s dr Granićem. Tada je Hrvatska bila već u ratu s Bosnom. "Možda će vam to jednog dana zamjeriti Vaša djeca", rekao sam Graniću, kome je taj susret očito bio neugodan.

Ostatak Bosne, opkoljen sa svih strana 1993./1994. uspio je preživjeti

samo vojnim čudom. "Pomozi sam sebi, pa će ti i Bog pomoći!". Tako glasi jedna njemačka poslovice. Uzaludno su prvo Hrvati, a potom Bošnjaci čekali pomoć Evropljana. Ta pomoć, ne samo da je uskraćena, nego tri evropske velesile zloupotrebljavaju Organizaciju ujedinjenih naroda, njene institucije i trupe kako bi korak po korak olakšale srpsku agresiju, kako bi je tolerirale i potpomagale. Još u martu 1993., kada je naša organizacija za ljudska prava dobila savjetodavni status od Ekonomskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda, lično sekretar Butrosa Galija (Butros Ghali) u Njujorku (New York) rekao mi je da svaki pokušaj administracije Ujedinjenih nacija da se obuzda srpska agresija biva spriječen od strane britanske vlade. "Zašto se čudite", pitao me je Simon Vizental (Simon Wiesenthal) prošle jeseni u Beču: "Političke elite u Londonu i Parizu bile su u dva svjetska rata saveznice s Beogradom. U tome se ništa nije promijenilo". Svrstavanje evropskih velesila na stranu Miloševića i njegovih vlastodržaca na Palama predstavlja tabu u evropskim medijima. Jedva da se o tome u Njemačkoj i diskutuje. Tim je više bila iznenađujuća slijedeća izjava njemačkog ambasadora pri Ujedinjenim narodima grofa Rancaua (Rantzau), čije se službovanje završilo 30.juna: "Britanci i Francuzi imaju, već samim tim što su tamo stacionirali trupe, svoj interes. Oni taj interes, međutim povezuju s otvorenim simpatijama za Srbe", rekao je Rancau i dodao da su se - s izuzetkom Sjedinjenih država - tri od pet članova savjeta "stalno pokušavali dodvoravati Srbima". Samo zahvaljujući podršci Velike Britanije i Francuske trupe Srbije/Crne Gore bile su u toj mjeri uspješne. Obje vlade su od početka sprovodile uvijek nove planove. Potpomagale su embargo na oružje, koji je bio usmjeren samo protiv žrtava agresije, protiv Bosne, jer je srpska armija Titovim arsenalima bila naoružana do zuba. Tako je članici Ujedinjenih naroda oduzeto pravo na samoodbranu premda Povelja Ujedinjenih naroda izričito zagovara to pravo. Republici Bosni i Hercegovini je time onemogućeno da se brani protiv genocida i masovnih protjerivanja. London i Pariz krše i UN-konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju genocida iz 1948., koja bi inače obavezivala na zaštitu bosanskih žrtava. To što je Rusija, koju je iz Jugoslavije 1948. protjerao Tito, pozvana od zapadnih sila da u Bosni i Hrvatskoj, vedri i oblači daljnji je promašaj evropske politike. Kako je član Kontaktne grupe Rusija, jednako kao i Srbija, izložena sve više utjecaju komunističko-nacističkih političara, usudila se čak zaključiti sa srpskim agresorom pakt

o odbrani i u područjima Bosne zaposjednutim od strane Srba instalirati sisteme za protivvazdušnu odbranu.

Britanski i francuski UN-generalni, kao što su Majkl Rouz (Michael Rose) i Filip Morion (Phillipe Mourillon), prikrivali su neprestano najteže povrede ljudskih prava. Rouz je porekao veliki broj žrtava u Goraždu, potom ga je korigovao Tadeuš Mazovjecki. Morion se kao pobjednik šetao Cerskom, u koju su upravo bile umarširale srpske trupe. Širom svijeta je citirana njegova izjava da nigdje nije vidio lješeve. Kada je Mazovjecki dvije nedjelje kasnije izvjestio o užasnim masakrima, nije naišao ni na kakav odjek u medijima kao ni u slučaju Goražda. Britanski i francuski generali dokazali su se još jednom kao srpski propagandisti.

Ako je Bosna preživjela, na prvom mjestu to zahvaljuje onim samoodbrambenim grupama iz kojih je kasnije nastala Armija Republike Bosne i Hercegovine. Tu su još i one humanitarne organizacije iz mnogih dijelova svijeta, koje su uistinu pomogle. Među njima je bilo mnogo malih grupa koje su bile organizovane od Bosanaca u inostranstvu u mnogim dijelovima Evrope. Tu je još i podrška zemalja koje politički podržavaju Bosnu i ne manje važna pomoć islamskih zemalja. Tome su doprinjeli i prijatelji Bosne, borci za ljudska prava, žurnalisti, intelektualci i političari.

Bez volje Bošnjaka za samoodbranu, koja se rodila kada je već bilo ubijeno desetine hiljada ljudi, cijela bi Bosna bila okupirana a njeno nesrpsko stanovništvo bilo bi rasuto po svijetu, onako kako se to dogodilo stanovništvu okupiranih područja. Sjećam se jednog tmurnog jutra na bečkom aerodromu u januaru 1993. godine. Bio sam gost u diskusiji o Bosni u popularnoj emisiji "Club 2" austrijske televizije i vraćao sam se u Getingen. Pored mene, na udaljenosti od samo par metara, stajala je veća grupa ljudi, pretežno muškaraca - preživjeli iz srpskih koncentracionih logora, izmršavljeni, s blijedim licima, plastičnim kesama u rukama i zavezanim kartonskim kutijama kao jedinim prtljagom. Bili su to bosanski prognanici na putu za Kanadu. Ovo rješenje bilo bi sigurno u duhu rješenja mnogih evropskih vlada. Konačno rješenje bosanskog problema: raseljenje izbjeglica po Maleziji, Pakistanu, Turskoj, Izraelu i Australiji, Kanadi i Sjedinjenim Američkim Državama, zapadnoj, srednjoj i sjevernoj Evropi.

Karadžićeve i Miloševićeve trupe moći će kao i na današnji dan, kada pišem ovaj predgovor, napasti posljednje bespomoćne enklave kao što je Srebrenica, moći će tjerati pred sobom djecu, žene i muškarce, ubijati ih i

deportovati. Ali rat ne mogu dobiti. Vladavina Karadžića se topi. Preko polovine bosanskih Srba pobjeglo je u Srbiju, odnosno zapadnu Evropu, ili živi u slobodnim dijelovima Bosne. Mnogi bosanski Srbi odbili su služanje vojnog roka i zbog toga su morali na prisilni rad. Mnogi su umrli u srpskim koncentracionim logorima jer su potpomagali Bošnjake. Ne postoji kolektivna krivica. Svaki čovjek ima pravo da bude ocijenjen prema svojim djelima i nedjelima. Društvo za ugrožene narode prima, kao i mnoge bosanske izbjeglice u Njemačkoj, mnogo informacija o sudbinama Bošnjaka i od bosanskih Srba.

Takođe su i pojedini bosanski vojnici počinili ratne zločine. Oni nisu bili naredeni od strane bosanske vlade, ali ih mi moramo osuditi. Bosanski sudovi su već donijeli neke presude. Tek onda kada bi bosanska armija preuzela barbarizam Karadžićevih trupa, Bosna bi izgubila svoju bitku.

Žrtve fašističke agresije koja je krenula iz Beograda postali su u osnovi svi narodi. Bošnjaci su glavne žrtve. Skupa s njima pate i bosanski katolici u privremeno zaposjednutim područjima. Kao i nacionalsocijalisti, Karadžić se okomio i na Rome. Ovaj zločin trebaće se još dokumentirati. Jevrejska zajednica Sarajeva je također razorena i rasuta. Prognane su manjine iz austrougarskog doba. Oni bosanski Srbi koji potpomažu Beograd i Pale upropastili su svoju vlastitu zemlju, svoju privredu i budućnost.

Sukob postaje sve suroviji. Bosanci moraju sada slijediti realnu politiku. Radi se o egzistenciji njihove zemlje i preživljavanju njihove nacije. Bosanci su u situaciji u kojoj moraju prihvatiti svaku pomoć.

I DIO

**POZADINA I MOTIVI
"ETNIČKOG ČIŠĆENJA"**

Tilman Cilh i Benedikt Štumpf,

VIŠENACIONALNA JUGOSLAVIJA JE DVA PUTA RAZBIJENA

"Raspad Jugoslavije je domaći proizvod vlastite kuće. Ni kraljevska, ni komunistička Jugoslavija nisu mogle razviti političku kulturu, koja bi je karakterisala tolerancijom, uzimanjem u obzir interesa ostalih i respektovanjem njihove časti. Umjesto toga su neprijatelji viđani i traženi napolju, u svijetu i unutar zemlje. Neprijatelji koje treba uništiti.", pisao je ekspert za južnu Evropu Wolfgang Libal (Wolfgang Libal).

Ideja o Jugoslaviji kao državi svih južnoslavenskih naroda vuče korjene, prije svega, u Hrvatskoj i Dalmaciji XIX stoljeća. U toku prvog svjetskog rata njeno ostvarenje izgledalo je prvi put moguće. Srbija i Crna Gora su se ujedinile sa ranijim austrougarskim posjedima na sjeveru i regionima na jugu, kojima je, do 1912. godine, upravljala Turska. Uz saglasnost slovenačkih i hrvatskih političara srpski prestolonasljednik i regent Aleksandar, 1. decembra 1918. godine, proglasio je "Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca".

Nova država je već u trenutku rađanja bila opterećena teškim hipotekama. Susreli su se narodi sa potpuno različitim historijskim i kulturnim razvojem i protivrječnim očekivanjima. Tako je Kraljevina već od prvih godina upadala iz jedne unutrašnjo-političke krize u drugu. Centralistički ustav je usvojen poslije tačno dvije i po godine nakon osnivanja Kraljevine i uprkos protivljenju hrvatskih i slovenačkih parlamentaraca.

Kraljevinom su od početka dominirali Srbi, pošto je kralj Aleksandar raspolagao sa pretežno srpskom vojskom. I uprava je bila, uglavnom, u srpskim rukama. Prvih godina su veće manjine Albanci, Mađari, Nijemci¹, a prije svega jugoslovenski narodi Hrvati, Slovenci, Bošnjaci i Makedonci mnogo trpjeli pod srpskom dominacijom. Situacija je eskalirala kada je 20. juna 1928. godine Stjepan Radić, vođa Hrvatske seljačke stranke i

¹ Nijemci - 505.790, Mađari - 467.658, Albanci - 439.657, Rumuni - 231.068, Turci - 150.322, Čehoslovaci - 115.532, prema popisu iz 1921. godine, primjedba prevodioca.

integraciona figura Hrvata, sa četiri člana njegove partije, pao kao žrtva atentata u beogradskom parlamentu. Osnova za zajednički život dva najveća jugoslovenska naroda, Srba i Hrvata, bila je time dalekosežno razbijena. Umjesto osnove za zajednički život počela je spirala nasilja i kontranasilja.

Polu godine kasnije, 6. januara 1929. godine, kralj Aleksandar je raspustio Parlament i Slovincima i Hrvatima oduzeo pravo suodlučivanja. Od tada je vladao diktatorski, oslanjajući se na omraženog predsjednika Vlade i ministra vojske²⁾ Kraljevine Jugoslavije, generala Petra Živkovića. Iz redova potlačenih regrutovani su oni teroristi (Hrvati i Makedonci) koji su ga i ubili 9. oktobra 1934. u Marseju (Marseille), prilikom državničke posjete Francuskoj.

Pod njegovim nasljednikom, princom-namjesnikom Pavlom, pokušano je izravnjanje. Međutim, on je pučem srpskih generala svrgnut, a Jugoslavija je dovedena u poziciju konfrontacije sa Njemačkom.

Njemačke nacionalsocijalističke trupe su već 6. aprila iste godine, uz talijansku podršku, zbog toga i izvršile napad na Jugoslaviju. Međutim, izdaja srpskih generala i odsustvo volje za odbranu države kod nesprskih vojnika u kraljevskoj vojsci koji su je doživljavali samo kao tlačitelja, dovela je već 17. aprila do kapitulacije. Višenacionalna Jugoslavija se, pod srpskim vođstvom, po prvi put raspala.

Okupacione vlasti su na sjeveru ustrojile ustaško-fašističku državu na čelu sa Antom Pavelićem kojom se upravljalo kao njemačkom satelitskom državom³⁾. U Beogradu su general Nedić i drugi kolaboracionisti postavljeni na čelo jedne civilne uprave, sa, takođe, vlastitim oružanim snagama. Ostali dijelovi zemlje anektirani su nacističkoj Njemačkoj, fašističkoj Italiji, Mađarskoj i Bugarskoj.

Već u prvim mjesecima okupacije razvio se rat svih protiv svih a koji se sve više kretao u pravcu međusobnog uništenja. To je pogađalo ne samo borbene jedinice, nego i civilno stanovništvo. U hrvatskim, kao i u srpskim koncentracionim logorima fašisti su tada usmrtili na desetine hiljada civila, među kojima i jevrejske opštine u Zagrebu i Beogradu.⁴⁾

2) U originalu omaškom "ministar spoljnih poslova", primjedba prevodioca.

3) Premda je do 9. septembra 1943. predstavljala njemačko-talijanski kondominijum, primjedba prevodioca.

4) Faktički sve jevrejske opštine, uključujući i najveću u Sarajevu, primjedba prevodioca.

Protiv okupatora se formiralo više različitih grupa otpora. Došlo je do borbi između kralju odanih srpskih nacionalista - četnika i komunističkog partizanskog pokreta pod vođstvom Josipa Broza Tita. Nemogavši prihvatiti ravnopravniji položaj ostalih naroda četnici su već u 1941. godini prešli na trajnu saradnju sa okupatorima.

Titova "Narodnooslobodilačka vojska" nadjačala je 1943. godine i do kraja rata je ostvarila svoj cilj.

Prema novijim saznanjima, kao žrtve rata, ratnih zločina i genocida, palo je više od milion građana Jugoslavije. Međutim, ovaj stravični bilans žrtava, kasnije je korišten u političke svrhe. Tako se brojem mrtvih, zavisno od političkih interesa u zemlji i egzilu, manipuliralo naniže i naviše. Do danas se ni jedna strana nije pozabavila zločinima koje je i sama neograničeno činila.

Iako je ovo pitanje to zasluživalo, izostalo je bavljenje prošlošću. Razlog za to je, prije svega, zataškavanje historijskih događaja od strane komunista koji su na taj način htjeli da prikriju neka svoja nedjela. Ta velika hipoteka ometala je izmirenje jugoslovenskih naroda i bitno doprinijela tome da mogu nastati današnji pokolji.

Komunisti su unitarnu Jugoslaviju reorganizovali u šest republika i dvije autonomne pokrajine - Kosovo i Vojvodinu, što je predstavljalo konstruktivan zahvat za preživljavanje višenacionalne zajednice.

U početku ekstreman na staljinističkom kursu, Tito se, uskoro okrenuo od ove doktrine i pustio da mnogi ortodoksni komunisti budu mučeni i ubijeni u kaznenom zavodu na Golom otoku. Dok se, s jedne strane, Tito trudio da olabavi diktatorski režim upravljanja, dotle je, s druge strane, nastojao da zadrži dominirajuću ulogu Partije. Tako je samo u šesdesetim i sedamdesetim godinama, u vrijeme liberalizacije i neutralnosti Jugoslavije, bilo više političkih zatvorenika nego u većini zemalja istočnog bloka, osim u Sovjetskom savezu. Do šesdesetih godina ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Ranković nadzirao je tajnom službom preko 100.000 Albanaca.

Demokratizirajuće pokrete kao što su "srpsko" i "hrvatsko proljeće" Tito je razbio u sedamdesetim godinama. Poslije smrti diktatora, 4. maja 1980. godine, izgledalo je da će vlast komunista olabaviti. Parola pobjedonosnog partizanskog pokreta iz 1945. godine "bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda" ostala je neostvarena.

Od 1981. godine, u toku demokratizacije, na političku scenu u Beogradu su stupile velikosrpske snage, koje su zahtijevale preuređenje jugoslovenske savezne države u unitarnu državu koju bi Srbi kontrolisali. Već u tridesetim godinama, u spisima Vase Čubrilovića, koji važi kao centralni velikosrpski ideolog, počela se raspirivati mržnja prema nacionalnim manjinama, i to posebno prema Albancima i Bošnjacima. Međutim, i pored očigledno fašističkih shvatanja, za vrijeme Tita imenovan je za ministra.⁵⁾

Slobodan Milošević, izbacivanjem svojih unutarpartijskih protivnika, postao je 1987. godine predsjednik Komunističke partije Srbije (danas "Socijalistička partija Srbije"). Milošević se razvio u vladajuću ličnost velikosrpskog pokreta. 1989. godine postao je predsjednik Srbije i od tada sprovodi velikosrpsku politiku koja je izuzetno agresivna prema susjednim državama i sigurno ide ka svom cilju u skladu sa principom "Srbija je tamo gdje žive Srbi". Do tada autonomna pokrajina Vojvodina - kao i godinu dana prije Kosovo - sasvim je ukinuta.

Kao fundament njegove politike služio je Memorandum Srpske akademije nauka i umjetnosti objavljen 1986. godine, a koji je sadržavao otvorenu propagandu protiv nesrpskih naroda. Tu je izložena zastrašujuća slika "otvorenog i totalnog rata" protiv srpskog naroda i sugerisano da postoji samo izbor između borbe i propasti. Jedan od suinicijatora bio je i današnji predsjednik takozvanog "ostatka Jugoslavije", srpski pisac Ćosić.

Za sada u Srbiji, ne postoji uticajnija alternativa Miloševićevoj politici, s obzirom da su i sami opozicioni političari, poput Vuka Draškovića, orijentisani kao ekstremni nacionalisti.

Kad je srpsko rukovodstvo zahtijevalo od Slovenije i Hrvatske da sufinasiraju okupaciju Kosova i još je podrže slanjem specijalnih jedinica, sjeverne republike su se okrenule od vladajućeg kursa. Na kraju su Slovenci, Hrvati, Bošnjaci, Makedonci, Albanci i Mađari sve otvorenije oponirali prevlast Beograda. Zahtijevali su demokratske reforme, dalji razvoj stepena njihove autonomnosti, odnosno samoopredjeljenja, kroz preuređenje Jugoslavije u labavu saveznu državu ili konfederaciju.

Pribojavajući se secesionističkih stremljena nesrpskih naroda jugoslovenska savezna armija se pribojavala za položaj i privilegije svoje oficirske kaste, koja se početkom 1991. godine sastojala od 80 % Srba i Crnogoraca. Tako su se povezali vojni klasni interesi sa velikosrpskim

5) I to je bilo uslovljeno Čerčilovim pritiskom, primjedba prevodioca.

šovinizmom i antiislamizmom mnogih srpskih intelektualaca. Jugoslavija se tako po drugi put raspala.

Slovenija i Hrvatska su državnom Predsjedništvu predlagale mnoga kompromisna rješenja i sva su bila odbijena. Obje republike su konačno, 25. juna 1991. godine proglasile nezavisnost. Reakcija Armije je odmah uslijedila. Od 27. juna do 8. jula trajao je napad na Sloveniju.

U Hrvatskoj su sukobi sa srpskim ekstremistima počeli već u avgustu 1990. godine. U 1991. godini situacija je već vidno eskalirala. Borbe su odnosile sve više i više žrtava. Srpska armija se sve više i više stavljala na stranu srpskih ekstremista. Nakon što je "jugoslovenska" armija prešla u otvoreni napad, krajem 1991. godine, Srbi su kontrolisali trećinu Republike. Nakon međunarodnog priznanja Slovenije i Hrvatske od velikog broja država, u januaru 1992. godine završene su borbe u Republici Hrvatskoj. Zastrašujući bilans bio je: više od 18.000 ranjenih, 13.500 nestalih i 5.000 mrtvih.

Sada je Bosna bila na redu. Nekoliko sati poslije referenduma na kome se 99,4 % na referendum izašlih glasača izjasnilo za "nedjeljivost i suverenitet" svoje republike (na referendum je izašlo 63,4 %), srpski teroristi su u noći na 1. mart zaposjeli barikade na ulicama Sarajeva.

U sljedećim nedeljama talas nasilja se proširio na ostale dijelove Republike. Sarajevska televizija je 3. aprila objavila: "Izbio je rat". Masovna ubistva, masovno protjerivanje i koncentracioni logori postali su od tada u Bosni i Hercegovini apokaliptična svakodnevnica.

Elisabet fon Erdman-Pandžić

IDEOLOZI I INSPIRATORI RATA - TAJNI SPIS SRPSKE AKADEMIJE NAUKA I UMJETNOSTI -

"Ni jednom narodu Jugoslavije, kao srpskom, kulturni i duhovni identitet nije uskraćivan u tom obimu". Tako je stajalo u prije šest godina napisanoj tajnoj predstavi "Memorandumu Srpske akademije nauka i umjetnosti". Memorandum je prihvaćen na jednoj sjednici Srpske akademije nauka i umjetnosti. Treba istaći da je tom prilikom postignut opšti konzensus pošto se ni jedan član Akademije nije izjasnio protiv ovog spisa.

U spisu su formulisane neke teze u kojima je konstatovana mračna situacija srpskog naroda u Jugoslaviji i podneseni prijedlozi za promjene. Akcenat žalbi usmjeren je, prije svega, na privrednu diskriminaciju Srbije, nejasne državno-pravne odnose Srbije prema saveznoj državi i prema autonomnim pokrajinama Vojvodini i Kosovu, na "genocid" nad Srbima na Kosovu i potlačenost Srba u Hrvatskoj. Promjena prilika trebala se postići "demokratskom mobilizacijom svih duhovnih i moralnih snaga srpskog naroda" i kroz unitaristički oblik države.

Optužbe su bile podignute u vrijeme kada su Srbi u okviru Jugoslavije faktički raspolagali brojnim privilegijama: od države subvencionisani pogoni nalazili su se pretežno u Srbiji ili u područjima Bosne i Hercegovine i Hrvatske koji su bili pretežno nastanjeni Srbima, veći dio zarađenih deviznih sredstava u Hrvatskoj i Sloveniji išao je u Beograd; u Komunističkoj partiji Hrvatske Srbi su činili 40% pri 11,5 postotnom udjelu u stanovništvu; preko 60 % policajaca u Hrvatskoj bili su Srbi i preko 40 % rukovodećih položaja u privredi i upravi zaposjedali su Srbi. Procenat Srba među gastarbajterima, suprotno od ovoga, bio je zanemarljiv. U 1985. godini udio Srba i Crnogoraca u Komunističkoj partiji bio je oko 80 % i to pri 40 postotnom udjelu u cjelokupnom stanovništvu Jugoslavije (preko ove većine bila je moguća kontrola privrede, društveno-političkog života,

kao i spoljne politike); udio Srba u oficirskom koru savezne armije iznosio je više od 70 %; od 1981. godine Srbija je koristila saveznu policiju, savezna sredstva, a takođe i saveznu armiju, za podršku i realizaciju policijskog terora na Kosovu.

Prije nego što je u jednom srpskom i jednom hrvatskom glasilu objavljen tajni spis je neslužbeno cirkulisao u preko milion primjeraka u Srbiji. Tamo zahtijevana "mobilizacija" dovela je Miloševića na vlast, jer je Program istovremeno stavljen u promet sa starijim i još obuhvatnijim projektima. Uz to on i dan danas može računati na podršku Akademije. Među začetnike i pokretače Memoranduma spada i čitav niz ličnosti, koji nisu samo pisci i akademici, nego i oni koji su u državi, partijskim forumima ili kroz svoju efikasnost u medijima postali autoriteti. Dobrica Ćosić, "otac nacije" i autor ratnih romana kao "Daleko je sunce", "Izdajnik", i "Deobe" je jedan od inicijatora Memoranduma, a postao je i prvi predsjednik "Savezne Republike Jugoslavije". Njegov najbliži savjetnik je Svetozar Stojanović, nekadašnji član - na Zapadu veoma zapažene grupe "Praxis". Član "Praxisa" je bio i Mihajlo Marković, podpredsjednik Miloševićeve partije. Nedavno je potvrdio da su u Memorandumu formulisani srpski ciljevi i sa njima se složio.

Treći član "Praxisa", je član uprave Demokratske partije, filozof Ljuba Tadić, koga je u opoziciju odvelo ogorčenje što Milošević nije u stanju da srpsku politiku učini prihvatljivom na diplomatskom nivou. Podstaknuti istim impulsima i ogorčenjem zbog izostajanja uspjeha, vođstvu opozicije (DEPOS), pripadaju filolog Predrag Palavestra i pisac Vuk Drašković. Ovaj je još prije političkog angažmana, romanom "Nož", skrenuo pažnju na sebe, kao i pisac koji se specijalizirao za dječiju literaturu Matija Bečković. Kao propagandisti, po pozivu, dakle bez posebnog zaduženja u medijima su se pojavili pisci Antonije Isaković i Milorad Pavić. I neki drugi pisci, koji nisu akademici, kao npr. Brana Crnčević, Momo Kapor i Radomir Smiljanić angažovali su se, kao i ranije u Miloševićevoj partiji.

Akademija i Savez pisaca bili su forumi gdje je elita nauke i umjetnosti, vlasti i opozicije miroljubivo zasjedala, razgovarala i krojila planove, na kojima su direktno ili indirektno angažovani. Bili su jedinstveni u pogledu cilja - promjene granica i ratnim sredstvima, dok su im se mišljenja o očekivanim rezultatima i mogućim žrtvama razilazila. U prisustvu ovih uštogljenih autoriteta srpskom narodu je gotovo nemoguće išta misliti što

tamo nije kazano ili ocijenjeno kao korisno. Ovo važi, utoliko više, pošto se tome ne suprotstavlja ni srpska-pravoslavna crkva. Poslije masakra u Lovasu i Dalju, kao i etničkog čišćenja, pod nadzorom UN u centru Iloka je počela gradnja temelja za novu pravoslavnu crkvu. U Lovasu je lično patrijarh Pavle postavio temeljac.

Svojim Memorandumom Srpska akademija nauka i umjetnosti se stilom i sadržajem oslonila na već uhodanu tradiciju. Najznačajniji uzor bilo je Garašaninovo "Načertanije" upućeno knezu Aleksandru 1844. godine. Srpsku državnu ideju ono je temeljilo na srpskom srednjovjekovnom pravoslavnom carstvu i utvrdilo granice u kojima treba da se ostvari ujedinjenje svih Srba. Posebne ambicije koje prema potrebi treba ostvariti i oružjem, izražene su prema Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, sjevernoj Albaniji i Vojvodini. Historijska situacija danas je sasvim ista. Raspad Osmanskog carstva bio je tada vidljiv kao što se i 1986. godine vidio raspad Titove Jugoslavije. Momenat za promjene granica u oba slučaja izgledao je povoljan.

Garašaninovi ciljevi prema sjevernoj Albaniji nisu ostvareni u prvoj Jugoslaviji. Dva tajna spisa iz 1937. i 1939. godine ponovo su ih aktuelizovali. Prvi je potekao iz pera člana atentatorske grupe na austrougarskog prestolonasljednika Franca Ferdinanda i kasnije akademika Vase Čubrilovića. Drugi je sastavio pisac Ivo Andrić, koji je nekoliko mjeseci iza toga od dopisnog unaprijeđen u redovnog člana akademije. Kao "jugoslovenski" pisac on je 1961. godine dobio Nobelovu nagradu (Načertanije u njegovim sabranim djelima nije nikad pomenuto). Zahvaljujući članu Akademije i savremenom prominentnom srpskom filologu Pavlu Iviću, u aktuelnim diskusijama oživljene su one tradicije koje teritorijalne aspiracije pokušavaju opravdati naučnim argumentima. Danas predsjednik jedne institucije, koja se bavi propagiranjem srpske kulture u inostranstvu, Ivić koristi jezičkohistorijski argument, kojeg je svojevremeno razvio legendarni srpski filolog Vuk Karadžić (1787. - 1864.). U njegovom traktatu "Srbi, svi i svuda" (1849.) Karadžić je tvrdio da su svi ljudi čiji jezik počiva na štokavskom dijalektu, Srbi. Ovom definicijom moglo bi se elegantno prevladati sve okolnosti koje mu stoje na putu, da se literarni razvoj i standardizacija ovog dijalekta u književni jezik do 19. vijeka nisu odvijali bez učešća Srba. Karadžić je svoj argument vezao direktno za teritorijalna pitanja, zbog čega se srpska filologija i dan danas bavi kartografijom.

Vojno ostvarenje ove argumentacije u početku rata protiv Hrvatske moglo se pročitati i u težnji da se granica proteže od Virovitice, preko Karlovca, do Karlobaga. Sjeverozapadno od ove linije prostire se kajkavsko i čakavsko jezičko područje Hrvata, a jugoistočno područje štokavskog narječja Hrvata, Bošnjaka i načelno štokavskih Srba. Ako važi argument da je štokavsko jednako srpsko, onda bi veliki dio Hrvata i čitava Bosna i Hercegovina morao biti priključen Srbiji. Odgovarajuće granice bile su još prije izbijanja sukoba kao ciljevi iscrtane u srpskim medijima. Između ostalog, tada je Pavle Ivić izražavao spremnost da prizna poseban status Dubrovniku, kao "srpskom Hongkongu".

U decembru treba da budu izbori u Srbiji. Nema nikakvog izbora ako se Srpska akademija nauka, kao planski faktor, ne isključi iz političkog života u kome je donosila štetu Srbima i njima susjednim narodima.⁶⁾

6) Prvi put objavljeno u "Frankfurter Allgemeine Zeitung" 15.10.1992.

Milan Štern,

KARADŽIĆ JE BIO MOJ KOLEGA

Ja sam ljekar i psihijatar. I ozloglašeni vođa bosanskih Srba dr. Radovan Karadžić je psihijatar. Poznajem ga jer smo oba radili u Sarajevu, nedaleko jedan od drugog. On je vodio malu psihijatrijsku dnevnu kliniku. Živio je povučeno, neupadljivo, pisao je pjesme, uvijek djelovao vrlo ozbiljno. I sad treba da ga opišem. To su u međuvremenu pokušale i druge kolege iz Sarajeva. Ali, to je vrlo teško. Ništa, apsolutno ništa, nije ukazivalo na to, da će on jednoga dana postati masovni ubica. Jesmo li bili naivni? Ili slijepi? Ne mogu ništa reći.

Historija je utoliko tragičnija, da su i druge srpske kolege odjednom i neočekivano, pokazali novo stravično lice. Moji prijatelji, moje dobre kolege, hirurzi, anesteziolozi, internisti. Ja više ne razumijem svijet. Sada oni sjede u šumama oko Sarajeva i izdaju zapovijesti, koje razaraju moj i njihov grad. Oni su dozvolili da se Dječija klinika gađa i pacijenti masakriraju dok su bespomoćno, bez medikamenata i bez hrane, ležali u bolnicama.

Moj dobri prijatelj, torakalni hirurg nestao je preko noći zajedno sa saradnicima sa Klinike. Uzeli su medikamente zavojni materijal, medicinske instrumente. Ono što sa sobom nisu mogli ponijeti pokušali su uništiti. I sad je ovaj hirurg "ministar zdravlja".

Ne mogu naći nikakvo objašnjenje i nikakvo opravdanje. Ja sam samo žalostan i osjećam se izdan. Ponekad razmišljam, zbog čega sam studirao upravo psihijatriju i šta će tu "grupna psihologija"? Moji pokušaji da razumijem, da shvatim smrt i mržnju nisu doveli ni do čega.

U svakom slučaju je istina: U ovim strahovitim zločinima u neočekivano značajnom broju saučestvovali su srpska elita i "intelektualci". Običnim srpskim vojnicima time je olakšano da, ubistva i razaranja ne shvate kao loše, posebno ako ih elita toliko zagovara.

II DIO

"ETNIČKO ČIŠĆENJE" I MEĐUNARODNO PRAVO

KONVENCIJA O SPRJEČAVANJU I KAŽNJAVANJU GENOCIDA OD 9. DECEMBRA 1948. GODINE ⁷⁾

Strane ugovornice,

- s obzirom da je Generalna skupština Organizacije Ujedinjenih nacija svojom Rezolucijom 96 (I) od 11. decembra 1946. godine proglasila da je genocid međunarodno krivično djelo (zločin) koje je u suprotnosti sa duhom i ciljevima Ujedinjenih nacija i koje civilizovani svijet osuđuje;
 - priznajući da je u svim periodima istorije genocid izazvao velike štete čovječanstvu i
 - ubijeđene da je za oslobođenje čovječanstva od tako užasne nedaće nužna međunarodna saradnja,
- sporazumijele su se u slijedećem:

Član I

Strane ugovornice utvrđuju da je genocid, bez obzira da li je izvršen za vrijeme mira ili rata, međunarodno krivično djelo i da preuzimaju obavezu da ga spriječe i kazne.

Član II

U smislu ove Konvencije kao genocid se smatra bilo koje od navedenih djela učinjenih u namjeri potpunog ili djelimičnog uništenja jedne nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe kao takve:

- a/ ubistvo članova grupe;
- b/ teška povreda fizičkog ili mentalnog integriteta članova grupe;
- c/ namjerno podvrgavanje grupe životnim uslovima koji vode njenom potpunom ili djelimičnom uništenju;
- d/ mjere uperene na sprječavanje rađanja u okviru grupe;
- e/ prinudno premještanje djece iz jedne grupe u drugu.

⁷⁾ Konvencija je usvojena Rezolucijom br. 1386 (XIV) Generalne skupštine UN. Međunarodni izvor: UN Treaty Series, vol. 78, S. 277 (Ujedinjene nacije, 3. serija, 78. sveska, 277. strana)

Član III

Kažnjiva su slijedeća djela:

- a/ genocid;
- b/ sporazum za izvršenje genocida;
- c/ neposredno i javno podsticanje na vršenje genocida;
- d/ pokušaj genocida;
- e/ saučesništvo u genocidu.

Član IV

Lica koja učine djelo genocida ili neko drugo djelo navedeno u članu III biće kažnjena bez obzira da li su državni upravljači (vladajuće ličnosti), javni funkcioneri ili obični pojedinci.

Član V

Strane ugovornice obavezuju se da će, svaki put u saglasnosti sa svojim ustavom, preduzeti nužne zakonodavne mjere, radi osiguranja primjene odredaba Konvencije i naročito da će predvidjeti djelotvorne kazne za lica, koja su okrivljena za genocid ili neko drugo djelo navedeno u članu III.

Član VI

Lice osuđeno za krivično djelo genocida ili za neko drugo djelo navedeno u članu III biće predato na suđenje nadležnim sudovima države na čijoj teritoriji je određeno djelo izvršeno, ili Međunarodnom krivičnom sudu, koji će biti nadležan za one od članica ugovornica koje budu priznale njegovu nadležnost.

Član VII

U odnosu na ekstradiciju, genocid i ostala djela navedena u članu III, neće se smatrati kao politička krivična djela.

Strane ugovornice preuzimaju obavezu da će u ovakvim slučajevima dopustiti ekstradiciju, saglasno svom zakonodavstvu i postojećim međunarodnim ugovorima.⁸⁾

8) Konvencija je u originalu data u skraćenom vidu. U pokušaju da se dode do potpunog autentičnog teksta, prevod je upoređen sa tekstem objavljenim u Arhivu za pravne i društvene nauke, br. 1, Beograd 1949, str. 141 - 143. Prevodilac je smatrao korisnim da se dodaju bar neki članovi, kojih nema u njemačkom izdanju.

Član VIII

Svaka strana ugovornica može zahtijevati od nadležnih organa Ujedinjenih nacija da preduzmu, saglasno Povelji Ujedinjenih nacija, mjere koje budu smatrati za pogodne u cilju sprječavanja i kažnjavanja djela genocida ili jednog od drugih djela navedenih u članu III.

Član IX

Sporovi strana ugovornica u pogledu tumačenja, primjene ili izvršenja ove Konvencije, podrazumjevajući tu i sporove u pogledu jedne države u pitanju genocida ili jednog od drugih djela navedenih u članu III, biće iznijeti pred Međunarodni sud pravde na zahtjev jedne od strana u sukobu.

...

Alfred de Zajaš,

RAT U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI SA STANOVIŠTA MEĐUNARODNOG PRAVA

U sadašnjem ratu u bivšoj Jugoslaviji dogodili su se zločini protiv mira, ratni zločini i zločini protiv čovječnosti. Kao što je svojevremeno bilo u Nirnerbergu (Nürnberg) i Tokiju (Tokio) ove upečatljive povrede međunarodnog prava trebao bi da istraži i osudi jedan međunarodni sud.

Dvadesetčetvrtog oktobra 1945. godine stupila je na snagu Povelja Ujedinjenih nacija. Na osnovu člana 2, četvrti stav - zabrana upotrebe sile je međunarodnopravno obavezujuća. Pa ipak, događaju se napadački ratovi, kao što je ovaj najnoviji, u bivšoj Jugoslaviji.

Napadački rat, prema Londonskom dogovoru od 8. augusta 1945. godine, predstavlja zločin protiv mira. To je utvrđeno i na Nirberškom procesu i Nirberškom presudom, a onda potvrđena i u Rezoluciji broj 95 Generalne skupštine Ujedinjenih nacija od 11. decembra 1946. godine. Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 14. decembra 1974. godine definisala napadački rat u 3.314 (XXIX) Rezoluciji .

Genocid, odnosno pokušaji genocida, moraju se osuditi prema principima Konvencije protiv genocida, od 9. decembra 1948. godine (na snagu je stupila 12. januara 1951. godine).

I u vrijeme rata i katastrofa ostaje na snazi pravo na život, zabrana mučenja, zabrana samovoljnog hapšenja, pravo na pravno sprovođenje sudskog postupka i sa tim pravom zabrana kolektivnog kažnjavanja. Pridržavanje ovih i drugih ljudskih prava nadzire Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava u 117 država koje su ratifikovale ili pristupile Paktu o građanskim i političkim pravima (stupio na snagu 23. marta 1976.). Među ostalim ovom paktu je pristupila i Jugoslavija i njene nasljedne države.

U ratu u bivšoj Jugoslaviji - kako je to ratno pravo već zabilježilo - zloupotrijebljena su i grubo povrijeđena pravila "međunarodnog humanitarnog prava". Ovi zločini moraju se zaustaviti i žrtve obeštetiti. Pretpostavka za to je da ratni zločinci budu imenovani i identifikovani.

Uz to se treba pobrinuti da se krivci - na svim stranama - privredu odgovornosti.

U bivšoj Jugoslaviji ne bjesni građanski rat, nego odavno traje međudržavni rat zbog čega je neophodno primjeniti Četvrtu Hašku konvenciju iz 1907. godine, četiri Ženevske konvencije Crvenog krsta iz 1949. godine i prvi Protokol iz 1977. godine. U članu 3. Haškog dogovora o zakonima i običajima rata na kopnu kaže se: "Zaraćene strane, koje budu povrijedile odredbe označenih pravila, ako uredba, obavezne su na nadoknadu štete. Zaraćena strana je odgovorna za sve radnje koje su počinjene od strane lica koji pripadaju njenim oružanim snagama."

Sve zaraćene strane su obavezne kazniti svoje ratne zločince. Tako, shodno članu 146. Četvrtе Ženevske konvencije, od 12. avgusta 1949. godine, sve zaraćene strane moraju istražiti i kazniti sve povrede Konvencije. Ovo važi i za bivšu Jugoslaviju. Član 146. kaže: "Visoke strane ugovornice obavezuju se preduzeti sve neophodne zakonske mjere za ustanovljenje primjerenih kaznenih odredbi za takve osobe, koje ... počine povrede priloženog dogovora ili izdaju naređenje za takvu povredu. Svaka strana ugovornica obavezna je na otkrivanje i iznalaženje lica, koja su optužena za ove teške povrede i da ih bez obzira na nacionalnost izvedu pred svoje sudove".

Ove obaveze su, takođe, sadržane i u Nirberškim principima koji su formulisani od strane Komisije za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija 1950. godine. Naročito je važan princip lične odgovornosti, princip prednosti međunarodnog u odnosu na nacionalno pravo, princip neimuniteta na osnovu teorije o suverenitetu i princip neimuniteta na osnovu više zapovijesti.⁹⁾ Ukoliko neka zaraćena strana ne bi istraživala sopstvene ratne zločine i ne bi ih osudila, morala bi da računa sa angažovanjem jednog ad-hok formiranog suda.

Ujedinjene nacije su ovlastile bivšeg ministra spoljnih poslova SAD, Sajrusa Vensa (Cyrus Vance) i Britanca, lorda Ovena (Owen) da posreduju između zaraćenih strana u bivšoj Jugoslaviji, te da doprinesu miroljubivom rješenju konflikta. Prvi put u svojoj historiji sazvana je Komisija

⁹⁾ Alfred de Zayas, *NÜRNBURGER PROZESS VOR DEM INTERNATIONALEN MILITÄR TRIBUNAL* (Nirberški proces pred Međunarodnim vojnim sudom), in Alexander Demandt, *MACHT UND RECHT* (Sila i pravo), München 1990. s. 249 - 270, naročito str. 268.

Ujedinjenih nacija za ljudska prava na vanrednu sjednicu u periodu od 10. do 12. avgusta 1992. godine. Bivši poljski premijer, Tadeuš Mazovjecki (Tadeusz Masowiecki) imenovan je za specijalnog izvještaca. On je u dva navrata (od 21. do 26. avgusta 1992. godine i od 12. do 22. oktobra 1992. godine) obavio misije utvrđivanja činjenica na području bivše Jugoslavije i, u skladu s tim, Komisiji za ljudska prava Ujedinjenih nacija podnio dva opširna izvještaja (E/CN4./1992/S-1/9, E/CN4./1992/S-1/10). Zastupnici Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine pozvani su u Ženevu da bi pred Komisijom za ljudska prava Ujedinjenih nacija podnijeli svoje posebne izvještaje i odgovorili na pitanja 18 eksperata Odbora (sastanak je održan u periodu od 3. do 5. novembra iste godine).

Na kraju je Savjet bezbjednosti Rezolucijom broj 780 od 6. oktobra 1992. formirao Komisiju za ratne zločine (War Crimes Commission) kako bi, između ostalog, ispitala ratne zločine u "jugoslovenskom ratu". Kao predsjednik Komisije imenovan je profesor Fric Kalshoven (Frits Kalshoven - Holandija)¹⁰⁾ i kao članovi: Šerif Basjuni (Cherif Bassiouni - SAD), Vilijam Fenrik (William Fenrick - Kanada) Keba Mboj (Keba Mbaye - Senegal) i Torkel Opsal (Torkel Opshal - Norveška). Pa ipak, borbe su se nastavile. Ubijanja i silovanja nisu zaustavljena.

Međunarodno ratno pravo razlikuje borce i neborce. Smisao ovog razlikovanja je posebno zaštita civilnog stanovništva¹¹⁾. Četnici i drugi takozvani franktireri, dakle povrjeđuju međunarodno ratno pravo i čine ratne zločine. Zbog toga i za to što to čine mogu biti pozvani na odgovornost.

Član Haškog pravilnika o ratu na kopnu iz 1907. godine formuliše čitav niz zabrana. U skladu s njim pripadnici neprijateljevog naroda ili vojske ne smiju se ubijati i ranjavati "iz zasjede.". Prijetnja da "neće biti nikakvog pardona" je nedopustiva. Neprijateljeva imovina niti se smije razarati i uništavati, niti oduzimati, sem ako je to uslovljeno ratnom nužnošću. Član 25. zabranjuje napadati ili gađati nebranjene gradove, sela, zgrade i stanove i to bez obzira o kojim sredstvima se radi. Ipak, upravo

10) Počasni profesor Univerziteta u Lajdenu (Leiden). Vidi novije izdanje. F. Kalshoven, HUMANITARIAN LAW OF ARMED CONFLICT - CHALLENGES AHEAD, (Humanitarni zakoni vojnih sukoba - Izazovi su pred nama), Den Haag 1991.

11) Alfred de Zayas, "CIVILIAN POPULATION, PROTECTION" ("Zaštita civilnog stanovništva") i "COMBATANTS" ("Borci") u Rudolf Bernhard, ENCYKLOPEDIA OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW, tom 3, Amsterdam 1982.

ovo čine srpske trupe svakog dana. O tome izještavaju međunarodna sredstva informisanja.

Članovima od 42. do 56. Haškog pravilnika utvrđuju se i ograničavaju prava okupacione armije. Naročito je važan član 46: "Čast i prava porodice, životi građana i privatna imovina, kao i religiozna ubjedenja i vršenje božije službe moraju se poštovati". Prema članu 47. zabranjena je pljačka, a u skladu sa članom 50. kolektivna kazna. Četvrta Ženevska konvencija iz 1949. godine to, takođe zabranjuje u svom 33. članu. Istom konvencijom članom 40. zabranjuje se prisilni rad, a članom 53. razaranja.

Vezano za interniranje hiljada civilnih lica u srpske logore treba se podsjetiti na član 42. Četvrte Ženevske konvencije u kome se ističe: "Kad su u pitanju zaštićena lica interniranje ili naređenje o prisilnom zadržavanju smije se narediti samo ako je to neophodno i zahtjeva sigurnost sile u čijem se području vlasti oni nalaze." Internirana lica imaju posebna prava shodno članovima od 78. do 135.¹²⁾

Prema današnjoj primjeni međunarodnog prava "etničko čišćenje" i protjerivanje se ne mogu u njega uklopiti. Poštovanje ljudskih prava - naročito principa jednakosti i takođe zaštite prava etničkih i religioznih manjina - su obaveze kojima se moraju pokoravati sve države.

Nakon opšteg proklamovanja ljudskih prava 1948. godine, Evropske konvencije o ljudskim pravima, iz 1950. godine, Povelje o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, iz 1966. godine, te najnovije prihvaćanje Proklamacije o pravima etničkih, nacionalnih, religioznih i jezičkih manjina, strahoviti događaji u bivšoj Jugoslaviji izgledaju potpuno nerazumljivi, pa čak i anahroni.

Jezivi izvještaji o takozvanom "etničkom čišćenju" u dijelovima Hrvatske i u Bosni i Hercegovini bit će istraženi od različitih regionalnih (Savjet Evropske zajednice, Konferencija o evropskoj bezbjednosti i saradnji) i međunarodnih udruženja. Glavni zadatak Ujedinjenih nacija je očuvanje svjetskog mira i zaštita ljudskih prava. Imajući to u vidu Organizacija ujedinjenih nacija je dvostruko angažovana, kako bi što je moguće brže postigla rješenje sukoba, uz pomoć svih strana, Konferencije o bezbjednosti i saradnji, međuvladinih, nevladinih i privatnih organizacija, te Crvenog krsta. Odgovarajućim rezolucijama - kao što su npr. br. 770,

12) Kevin Madders, INTERNMENT (Internacija), u Rudolf Bernhard, ENCYCLOPEDIA OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW, tom 3, Amsterdam 1982.

771 i 776. pokušat će se pomoći žrtvama rata. Shodno članovima 41. i 42. Povelje Ujedinjenih nacija preduzete su određene sankcije od strane Savjeta bezbjednosti.

Srpska politika takozvanog "etničkog čišćenja" mora odmah prestati. Pri tome se radi, u najmanju ruku, o pokušaju genocida. Pravo naroda na samoopredjeljenje kao *jus cogens* - nužno sadrži pravo na zavičaj, a koje se može ostvariti samo kao pravo na samoopredjeljenje ukoliko nije protjeran iz zavičaja.¹³⁾

I Haška i Ženevska konvencija zabranjuju protjerivanje. Članovi od 42. do 46. Haškog pravilnika o ratu na kopnu ograničavaju ovlaštenja okupatora i garantuju zaštitu stanovništva. Četvrtom Ženevskom konvencijom štiti se civilno stanovništvo u vrijeme rata. Član 49. izričito zabranjuje prisilno preseljavanje. Ono je dopušteno samo tada ako se stanovništvo mora evakuisati u cilju njegove zaštite uz predočenje važnih vojnih razloga. Evakuacije i deportacije, smiju biti samo privremene dok su ilegalne ukoliko se sprovode na osnovu politike "životnog prostora". Tako je Međunarodni vojni sud u Njembergu osudio protjerivanja koja su vršili nacionalsocijalisti kao ratni zločin i zločin protiv čovječnosti. Takođe, vojnici, kao i političari, snose za to ličnu odgovornost i mogu, po tom osnovu, biti osuđeni od nekog nacionalnog ili međunarodnog suda.

Komisija za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija je u prošloj godini prihvatila *Kodeks međunarodnih zločina* i prosljedila je Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija. Nakon toga je Komisiji za ljudska prava naloženo da izradi Statut Međunarodnog suda. Iako još ne postoji jedan međunarodni vojni sud kao što je svojevremeno bio u Njembergu i Tokiju, nakon drugog svjetskog rata, međunarodna zajednica ga može ad-hok sazvati. Za vrijeme i kratko poslije drugog zalivskog rata političari, kao što su naprimjer francuski predsjednik države Mitteran (François Mitterrand) i njemački ministar Genšer (Hans-Dietrich Genscher) zagovarali su stvaranje jednog takvog tribunala. Vjerovatno će se sada, s obzirom na događaje u bivšoj Jugoslaviji, i formirati. Komisija Savjeta bezbjednosti za utvrđivanje ratnih zločina, koju vodi profesor Kalshoven ima pred sobom velike zadatke.

13) Alfred de Zayas, *INTERNATIONAL LAW AND MASS POPULATION TRANSFER*, (Međunarodno pravo i masovno preseljavanje stanovništva), *Harvard International Law Journal*, sv.16 1975, str. 207 - 258.

Na osnovu važećeg međunarodnog prava izbjeglice i prognanici imaju pravo na obeštećenje. Realizacija ovog prava umnogome zavisi od političke volje i od solidarnosti svjetske zajednice. Ali, najprije mora ušutjeti oružje. Ubijanju mora doći kraj. Koncentracioni i drugi logori moraju biti zatvoreni, a izbjeglicama i prognanicima se mora dozvoliti povratak u njihov zavičaj. Sve ovo nalaže i međunarodno pravo i razum.

Johanes Folmer,

"BRUKA EVROPE" - ZAPAD JE ZAKAZAO

Razmjena diplomatskih dokumenata o međusobnom priznavanju između Savezne Republike Njemačke i Bosne i Hercegovine, članice Ujedinjenih nacija, 13. novembra 1992. godine u Ministarstvu spoljnih poslova u Bonu, mogla bi biti jedinstvena u historiji diplomatije. Bosanski ministar spoljnih poslova Haris Silajdžić je sa zahvalnošću primio isprave od svog kolege Klause Kinkelera, iako je prije susreta osudio držanje Evropljana prema njegovoj zemlji: "Sramota ove Evrope!" i tome dodao: "Evropa bi trebala naći snage i duha od koga bi Evropljani bili nadahnuti."

Pod ovim "Ova Evropa" optužene su vrijednosti zapadnih zemalja - civilizacija. "Civilizirani" - tako mi sami sebe definišemo, našu "samosvijest Zapada" (Norbert Elias). Ovim pojmom smio stvoriti jedan protivpojam za stanje "barbarizma" što se odnosilo na našu "neciviliziranu" prošlost, ili na druga "primitivna" društva.

Evropski humanizam je već jednom izdan državnim noćnim pogromom (Kristalna noć), Aušvicom i Buhenvaldom i sada se, po drugi put, to čini. Ono što je nacističko u srpskim progonima Bošnjaka i Hrvata je volja da se razore korjeni druge kulture. Totalitarnija volja za uništavanjem ne može se zamisliti, jer podrazumijeva da identitet drugih treba biti kolektivno iskorišten. Pojam "etničko čišćenje" to precizno označava.

Svakodnevno slušamo prijatnije zapadnih političara i posrednika: "Međunarodna zajednica neće tolerisati bezumno "etničko čišćenje". Ova maksima Zapada, njegovana od opunomoćenika Evropske zajednice na Ženevskoj konferenciji, lorda Ovena, ipak ostaje samo gola formula, koja otežava pregovaračke pozicije. De fakto, međunarodna zajednica svakodnevno toleriše zločine - čak i nakon brojnih izvještaja o masovnim ubijanjima, koncentracionim logorima, prisilnim protjerivanjima. Šuplje danas odzvanja vatreno izjašnjavanje KEBS-a Pariškom poveljom, od novembra 1990. da "u Evropi nastupa novi vijek demokratije, mira i jedinstva", kao i one riječi luksemburškog ministra spoljnih poslova Žaka Posa (Jacques Poos) iz 1991. da je sa Misijom Evropske zajednice za Jugoslaviju došao "čas Evrope".

Navedene višestruke slabosti nisu bespomoćnost Zapada, nego su šta više njegov proizvod. Historija propadanja u bivšoj Jugoslaviji je historija propadanja pregovora i predstavlja promašaj politike "ustupanja" pred silom.

Došlo je vrijeme da se srpskom predsjedniku Slobodanu Mloševiću zaprijeti istim sredstvima kao i Sadamu Huseinu, pisao je "Njujork Tajms" već u maju 1992. Vojno angažovanje protiv iračkog diktatora za Zapad je imalo jasne osnove. Agresija Iraka na jednu članicu Ujedinjenih nacija bila je prepoznatljiva; ekonomski interes Zapada za dvije trećine svjetskih rezervi nafte morao se realizovati; stabilnost Bliskog istoka bila je ugrožena; Sadam Husein bi gomilanjem naoružanja za masovno uništavanje ugrozio regionalnu sigurnost i svjetski mir. Zbog svega toga su međunarodna zajednica, a prije svega Sjedinjene Američke Države, konačno bile prisiljene da vojnim sredstvima ponovo uspostave suverenitet i teritorijalni integritet članice Ujedinjenih nacija - Kuvajta.

Ove pretpostavke za Zapad ne postoje u slučaju srpskog agresivnog napada. Neki generali, zagovornici mira i političari, pribojavali su se međunarodne vojne intervencije u Bosni i Hercegovini. Za Zapad su ciljevi nejasni, protivnik nepoznat, dok se rizici ne mogu ukalkulisati. Američki ministar odbrane Dik Čeni (Dick Cheney) čak se upitao protiv koga bismo se ustvari, u slučaju intervencije u Bosni, trebali boriti. Krajem septembra, načelnik Generalštaba SAD, Kolin Pael (Colin Powell) odbio je ograničenu intervenciju, argumentujući to da vojna sila načelno može biti angažovana samo onda kada postoji jasnoća o političkim ciljevima.

Građanski rat, etnički sukobi, nejasno određen agresor, vrlo komplikovana situacija, opasnost vojne intervencije već na osnovu konfiguracije terena - na ovaj način Zapad interpretira rat na Balkanu i na to orijentiše svoju politiku. Formalno insistira na tvrdnji da su "sve strane u sukobu" odgovorne za rat, za povrede dogovora o primirjima, kao i za zločine i povrede humanitarnog međunarodnog prava. Ove relativizacije bile su moguće iako je saradnik UNHCR-a Hoze Maria Mendeluse (Jose-Maria Mendeluce) blagovremeno, već nakon njegovog prvog boravka na ratištu maja 1992. godine, stanje opisao kao "stanje terora" i progona sistematskog karaktera. Legije prognanika u Bosni nisu posljedica, nego cilj vojnih akcija, Ono što se tamo dešava, objasnio je Mendeluse, podsjećajući na vrijeme drugog svjetskog rata.

Ali, čak i oni političari, te političke strukture koji vojnu intervenciju ne isključuju ili je štaviše i direktno zahtijevaju (ministari spoljnih poslova Sjedinjenih Američkih Država, Austrije i Njemačke, kao i Spoljno-politički odbor američkog Senata) konkretno se ne angažuju na njenoj realizaciji. Moralni apeli, poput onog predsjednika frakcije Hrišćansko demokratske unije u Bundestagu, Johana Gerštera (Johannes Gerster): "Ko sad ništa ne učini, čini se suodgovornim za genocid" - ostaju nedjelotvorni.

Za politiku Zapada ostaje opredjeljuće ono što je predsjednik Džordž Buš (George Bush) proklamovao za Sjedinjene Američke Države, jula 1992. godine: "Nemam interesa da samo jedan jedini američki vojnik pogine u nekom gerilskom ratu". Nepostojeća politička volja, naročito Velike Britanije, Francuske i Sjedinjenih Američkih Država, da se u slučaju nužde i bore za svečano proklamovane osnove demokratije i mira, najdublji je uzrok neuspjeha Evrope u Bosni. I lord Owen, zagovornik ograničene vojne intervencije, morao je, uskoro po preuzimanju posredničke funkcije, shvatiti "da ni jedna vlada nije bila spremna da primijeni vojnu silu u Bosni".

Tako je diplomatiji u ratu na Balkanu ostalo samo njeno ograničeno polje: pregovarati - bez sile, dok značajnije sankcije treba zavesti samo u slučaju ozbiljne ugroženosti. Tako je nastala ona vrsta diplomatije čiju je sporost kritikovao Štefan Cvajg (Stefan Zweig) u Društvu naroda u Ženevi već 1931. godine. Njegova ljuta kritika ove "politike kunktatorskih pregovaranja, izvlačenja, krpljenja, lijepljenja, zataškavanja i zamazivanja svih gorućih sukoba" danas direktno pogađa Evropsku zajednicu, Konferenciju o evropskoj bezbjednosti i saradnji i Organizaciju ujedinjenih nacija.

Bila je proračunata i izjava predsjednika Komisije Evropske zajednice Žaka Delora (Jackues Delor) pred Evropskim parlamentom; "Kuda nas to vodi ako opomena za opomenom, eskalacija za eskalacijom, sadrže samo to da ćemo započeti rat. Po koju ljudsku cijenu se odlažu bolne odluke o vojnom angažovanju. Izgleda, da suptilna i ubojita strategija srpskog firera ne može biti zaustavljena bez vjerovatnog izgleda - kažem vjerovatnog - vojnog angažovanja".

Hoće li Zapad dopustiti da srpski režim vodi osvajački rat i da vrši progone nesrpskog stanovništva u cilju stvaranja velike Srbije; da pri tom dozvoljava, planira i naređuje pogrome nacionalsocijalističkih dimenzija;

da ovaj rat propagandno pripremaju i usmjeravaju srpski intelektualci preko kojih se, iz Beograda, kontroliše televizija i da se toleriše velikosrpska šovinistička retorika i politika srpskog predsjednika Miloševića. Ali, čak i u ovakvoj situaciji međunarodna zajednica bi agresoru morala naložiti obustavu. I tek tada bi Zapad slijedio jednu drugu strategiju. Osnove za vojnu intervenciju bile su jasne i jednoznačne:

- zaustavljanje srpskog ekspanzionizma;
- okončanje "etničkog čišćenja";
- zaštita civilnog stanovništva od pogroma;
- poštovanje postojećih granica i teritorijalnog integriteta članica Ujedinjenih nacija Hrvatske i Bosne i Hercegovine (kako je i zagantovano jednim od sedam principa Ujedinjenih nacija, član 2, stav 4 Povelje Ujedinjenih nacija);
- promjene granica dozvoljene su samo mirnim putem kroz pregovore i uz pristanak naroda.

Tek ovo bi bilo rješenje koje ne akceptira silu kao sredstvo politike. Samo međunarodna zajednica može legitimno primijeniti vojne mjere prisile protiv one države koja bi se suprostavila mirovnim odredbama Povelje Ujedinjenih nacija.

Na srpskoj strani se sa najvećom pažnjom prati da li se na Zapadu razmišlja o vojnom angažovanju. Već krajem maja na margini Lisabonske konferencije Evropske zajednice zaprijetio je vođa bosanskih Srba Radovan Karadžić: "Ako i na kakav način bude govora o angažovanju oružanih snaga doći će do sveobuhvatne mobilizacije srpskog naroda za totalni rat". Slične prijetnje došle su i od ministra odbrane i načelnika Generalštaba "ostatka Jugoslavije" Živote Panića. Podsjetimo se da termin "totalni rat" pripada Gebelsovom vokabularu. Hoće li Zapad dozvoliti da bude zastrašen? Jesu li bezuspješni pregovori rezultat politike popuštanja, koja se povlači pred prijetnjom protivnika?

Početkom avgusta u "Losandjeles tajmsu" ("Los Angeles Times) Viliam Faf (William Pfaff) zaključuje: "Nisam vjerovao da ću se morati prihvatiti ovakvih otrcanih fraza i zloupotrebljenih analogija, a ipak u ovom trenutku posmatramo realitet Jugoslavije. Srbija izaziva međunarodni sistem legaliteta i političkih vrijednosti koji su Evropi i Zapadu osigurali 50 godina mira. Kao i 1938. godine javnost izgleda realističnija nego njene vlade. Ali, ako zapadni lideri ne budu imali hrabrosti i ne budu djelovali ovo će

se završiti mnogo gorim nego što je tragedija sa kojom smo već suočeni".

Zapad je izgleda uplašen opasnostima i rizicima vojne intervencije, ali ne mari za političke opasnosti ukoliko se i dalje bude tolerisao srpski osvajački rat. Beskrupuloznost srpskog režima i njegovih saradnika se ignoriše, a suptilnoj strategiji srpskog vožda nije se mogla adekvatno suprostaviti evropska i međunarodna strategija. Ukoliko se bude omogućilo da se rat i protjerivanje nesmetano odvija potcjenjuje se opasnost gubljenja kredibiliteta Ujedinjenih nacija, Evropske zajednice, Konferencije o evropskoj bezbjednosti i saradnji i međunarodnog prava. Opasnost da se rat proširi na Kosovo, u Makedoniju i na čitav Balkan, vidi se samo u međunarodnoj intervenciji umjesto u onome za šta će srpski agresori neaktivnošću Zapada biti nagrađeni. Osjete li da im se odobrava nastaviti će da vojnim sredstvima anektiraju nove oblasti.

Zapadna diplomatija je do danas ostala neuspješna ne samo zbog toga što ništa ne čini, nego i zato što niko neće da uvidi i prozre neiskrenost srpske politike obmanjivanja. Sadašnji kopredsjednici Ženevske konferencije o Jugoslaviji Sajrus Vens i lord Oven čine iste greške kao i rezignirani lord Karington (Carrington). Nakon ostavke on je objasnio da ga je najviše deprimiralo to da su sporazumi zaključivani, ali da nije bilo ni najmanjeg obzira prema njima.

Ostaje činjenica da je Evropska zajednica u svojoj jugoslovenskoj politici ne samo zakazala nego je svojim oklijevanjem, te politikom popuštanja ohrabрила srpsku vladu, Armiju i četničke bande da nastave agresiju. Ovaj zaključak potvrđuje i jedna studija Sjevernoatlanskog pakta: "Osjeća se da možda Evropa neće biti direktno napadnuta, ali i da su Milošević i jugoslovenska armija usmjereni na jednu vojnu agresiju na širokom frontu".

Džordž Keni

VEĆINA TO ZNA BOLJE - OSTAVKA NA POLOŽAJ U STEJT DEPARTMENTU -

Stavovi Bušove administracije od februara do avgusta 1992. godine o situaciji u bivšoj Jugoslaviji su pretvaranje najgore vrste. Ja to znam. Ja sam ih pisao. Preko sedam mjeseci bio sam, između ostalog zadužen, da većinu javnih stavova o krizi u Bosni koje je izdavao biro Stejt departmenta u Vašingtonu, odbacim. Moj zadatak je bio, da stvorim utisak kako su Sjedinjene Američke Države u slučaju krize u Bosni aktivne da istovremeno ne ostavim utisak kako Sjedinjene Američke Države ništa bitno ne žele učiniti protiv eskalacije u Bosni.

Cilj, od početka, nije bio određena politika usmjeravanja javnosti, nego čist publicistički odnos. Tako gledajući, put Administracije je bio pun uspjeha. Uspijevali smo otaljavati posao, ne upuštajući se u značaj krize i stvarne događaje - naravno na račun civilnih gubitaka čiji broj ni do danas nije poznat. Nesposoban da podnesem takvu politiku, 25. avgusta sam podnio ostavku. Prije nego što sam pošao, ipak sam stekao neposredan uvid u to kako birokratija Stejt departmenta - prema uputstvima Buša i Bejkera - sprovodi politiku koja se nije mogla dovesti u sklad sa stvarnošću, niti se mogla braniti. U ovom slučaju trik se sastojao u tome da se ignorišu sve činjenice - bez obzira da li se odnose na stravične zločine, prve osude koncentracionih logora ili glad, pošto su otežavali da se ostvari politički cilj - nemiješanje.

Reakcija na događaje u Bosni bila je primjer za to da dobra strategija uvijek ne vodi dobroj politici. Po mom shvatanju, osnov za ovakvu politiku bio je taj što se Buš u izbornoj godini očigledno pribijavao kontraudara bude li u Evropi intervenisao. Demokrati su mu, naime, već prebacivali da se više bavi spoljnom politikom nego problemima u sopstvenoj zemlji. Buš je to odbijao, ali je lično preduzimaao samo plašljive korake. Ne jednom je zahtijevao sveobuhvatan izvještaj o počinjenim zločinima. Međutim, ni zvaničnici Stejt departmenta nisu pokušavali da Buša privole na akciju.

Vodeni pretpostavkom da se vrhovi Bijele kuće bave time kako će dobiti

izbore u novembru, saradnicima Stejt departmenta nedostajalo je hrabrosti da se suprostave Bušovim vodećim činovnicima argumentima koji bi ukazali da je američka politika odstupila od svog osnovnog kursa. Birokrati Stejt departmenta bili su tako uplašeni, da su čak odbijali da provjere izvještaje o srpskim koncentracionim logorima. Zbog toga su njihove političke preporuke bile nepromišljene. Jedini vodeći saradnik koji se, javno suprostavljao politici Administracije bila je Margaret Tatvajler (Margaret Tutwiler). Ipak, ona je imala mali utjecaj. I kasnije, kad su već, prljave pojedinosti bile objavljene u štampi Stejt department se ustezao da ih prizna.

Stvorio se jedan politički feler, a Bijela kuća nije bila ubijedena da mu treba tražiti konstruktivne alternative. U Stejt department je prodro defetistički mentalitet do najnižih instanci. Moto je glasilo: "Pošto se ne možemo umiješati, nećemo ni da se miješamo".

U julu i početkom avgusta bilo je vrlo teško akceptirati američku politiku. U to vrijeme izvještaji Roja Gatmana (Roy Gutman) u "Njusdeju" (Newsday) - detaljno su upućivali na koncentracione logore. Za Administraciju su oni bili otkriće.

Pošto se situacija u Bosni ocjenjivala kao opasna, američkim zvaničnicima nije bilo dozvoljeno da tek tako tamo oputuju kao što je učinio Gatman. Mi smo imali nekoliko izvještaja o koncentracionim logorima, ali smo daleko manje znali od njega. Nismo mogli potvrditi Gatmanove pojedinosti, ali su izvještaji izgledali vjerodostojni.

S obzirom da je Gatman razgovarao sa američkim poslanstvom u Beogradu u stvar sam bio upućen od početka, prije nego što je to bila i štampa. Pošto je članak objavljen, napravio sam kopije i razdjelio ih po Stejt departmentu. Takođe, Ralf Džonson (Ralph Johnson), zamjenik pomoćnika državnog sekretara za evropske poslove i vodeći savjetnik u Vašingtonu na "sedmom spratu", na kome sjedi rukovodeći vrh Stejt departmenta, dobio je izvode. Svuda u kući sam iznosio argumente za to da moramo reagovati. Predlagao sam, da trebamo sastaviti tim, koji bi ispitao izbjeglice i uporedio njihove izvještaje kako bi stvorili što bolju sliku o događajima i osnovu za mogući proces zbog ratnih zločina. Takođe, predložio sam da treba da donesemo strožiju novu rezoluciju u Ujedinjenim nacijama koja će osuditi koncentracione logore, te osigurati pristup logorima i primjerene postupke koje zahtijevaju zatočeniци.

Rukovodeći činovnici su me uljudno saslušali i rekli da imam neke "dobre ideje". Ipak, nisu učinili ništa: niti su zahtijevali potpunije izvještaje, niti su ih prenijeli nadležnim u Bijeloj kući, ali su ostavljali utisak užurbanosti. Dvije sedmice kasnije, nakon što je izašlo više Gatmanovih izvještaja i pošto je televizijska mreža ITN (Indipendant television Network) objavila šokirajuće slike o srpskim koncentracionim logorima, reagovala je i javnost. Tek tada su se nadležni u Stejt departmentu i Bijeloj kući probudili iz drijemeža.

Međutim, pripremili su samo jednu nedjelotvornu rezoluciju Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih nacija. Ovo je bio opšti obrazac: politika reaguje umjesto da djeluje. Ona je sadržala samo to sa čime se suočila, to što je štampa već objavila i, uz to, još potpuno neadekvatno.

Novinari su nas pitali: "Šta je Stejt department znao o ovim koncentracionim logorima?" Pravo pitanje je bilo šta je Stejt department učinio da bi o tome više saznao. Sa gledišta "sedmog sprata" postojala je opasnost da bi otkrivanje daljnjih stravičnih pojedinosti moglo umnožiti zahtjeve za intervencijom Sjedinjenih Američkih Država. Na jednoj strani, nadležni u Stejt departmentu nisu bili spremni da novinarske izvještaje prihvate kao "vjerodostojne" i "provjerene", dok se, s druge strane, ni sam Stejt department nije potrudio da te informacije provjeri.

SAD bi lahko mogle sprovesti istragu. Predložio sam tim činovnika - dobrovoljaca, iz Službe inostranih poslova, kojeg bi poslali u Bosnu da potvrde izvještaje novinara. Evropski biro Stejt departmenta je ovu ideju odlučno odbio. Administracija je i dalje ignorisala izvještaje i nije činila ništa kako bi ispitala mogućnosti koje bi mogle zaustaviti umiranje nedužnih ljudi.

I pošto Administracija nije tragala za pouzdanim podacima sakrila je i ono malo informacija koje je imala. Dvadesetčetvrtog septembra zatražile su Ujedinjene nacije da im se dostavi, u skladu sa Rezolucijom 771. Savjeta bezbjednosti i Međunarodnom organizacijom za prava čovjeka, svaki materijal koje SAD posjeduju o grozotama i ratnim zločinima u Bosni. Američki izvještaj "izlistao" je 31 akt nasilja. Unazad više od pet mjeseci američko poslanstvo u Beogradu slalo je najmanje jedan teleks dnevno o situaciji u Bosni. Svaki je izvještavao o srpskim zločinima i to cijeloj seriji slučajeva. To iznosi, najmanje, 500 slučajeva, koje Stejt department nije prosljedio Ujedinjenim nacijama.

Vodile su se i neke interne debate o mogućoj katastrofi od gladi. Krajem aprila (1992.), kad su Sjedinjene Američke Države, poslale nekoliko aviona u Bosnu sa opskrbom, imao sam informacije da su namirnice u Sarajevu pri kraju i da će, ukoliko Zapad ne uvrsti u prioritete snabdjevanje grada životnim namirnicama i ne uvede opskrbu sa ovom vrstom pomoći, zalihe biti potpuno iscrpljene. Međutim, vodeći činovnici nisu vjerovali da može nastupiti kriza sa opskrbom. Za njih je pomoć izgledala kao jedna "nezgodna prilika", a koja bi mogla dovesti i do vojnog uplitanja Sjedinjenih Američkih Država. Nije mi drago reći da sam, što se tiče nužnosti dopremanja životnih namirnica, imao potpuno pravo. Zapad, ipak, nije počeo sa svojim letovima sve do kraja jula mjeseca.

Evropski biro se pribojavao da se reakcija Sjedinjenih Američkih Država može pokazati kao nepotrebna, pa se tako brinuo i za dobrobit Sarajeva. Glavna briga je bila da se američka pomoć može slati tek ako se utvrdi da Sarajlije u svojim podrumima jedu pastu i piju rakiju. Naime, Biro je prosuđivao na osnovu televizijskih snimaka CCN-a (Cabel News Network) koji je davao slike o gradovima u minobacačkoj vatri, a po kojima u Sarajevu ima još dovoljno uhranjenih ljudi. Ovaj argument sam čuo, zaista čuo, od vodećih činovnika. Oni, na kraju krajeva, nisu vjerovali ni izvještajima koji ne potiču od našeg poslanstva u Beogradu. To znači da su htjeli da razgovaraju samo sa određenim i ograničenim brojem ljudi, a kod kojih su došle do izražaja mnoge jake predrasude.

Skeptici su mislili da oni treba samo da se late telefona. Ja sam svaki dan razgovarao sa Političkim odjeljenjem u Beogradu i znam da je bila stravična oskudica u životnim namirnicama kako u Sarajevu, tako i u čitavoj Bosni. U maju mi je poslanik informativno rekao da od gladi i od gladu uzrokovanih bolesti može umrijeti samo u Sarajevu i do 20.000 ljudi, ukoliko ne dobiju nešto za jelo.

Tako sam svaki dan pokušavao, otvoreno ili na drugi način, podstaći glasnogovornika Stejt departmenta da ozbiljno opiše situaciju. Razmišljao sam u tom pravcu, da ukoliko mi o problemu budemo govorili oficijelno, tada će štampa pitati šta mi činimo protiv toga. Smatrao sam da bi javni pritisak mogao tada Vladu prisiliti da učini ono što naši izvještaji nisu postigli.

Margaret Tatvajler bila mi je vjeran saveznik. Tokom naših razgovora, u par navrata, predao sam joj materijal van regularnih službenih kanala.

Tatvajler je, po pravilu, putem biroa u kome je ona odlučivala, pojedivosti dostavljala štampi.

Rukovodeći ljudi Evropskog biroa doživljavali su prave šokove pri preraspodjeli odgovornosti, a sve u cilju realizacije osnovnog zadatka da u konfliktu ostanu nepristrasni. Nikako nisu mogli prihvatiti kao istinu činjenicu da je Srbija bila odgovorna što je potkrepljeno prevagom dokaza. Svaku priliku u kojoj su Bosna i Hrvatska pokušavale same sebi da pomognu iskoristili su da nađu neku manjkavost.

Naša diskusija o tome kako bi trebalo okarakterisati sukob, a da se ne opredjelimo za jednu stranu često se graničila sa apsurdom. Podržan ostalim saradnicima pripremio sam materijal za glasnogovornika Stejt departmenta sa adekvatnim udarnim naslovom u štampi. U tom materijalu sam jasno ukazivao na ispade srpskih vojnika prema bosanskim civilima i osuđivao ih. Na kraju su Srbi sa više od sto teških artiljerijskih oruđa opsjeli Sarajevo, dok su branioi bosanske vlade raspolagali sa jedva desetak. Na to srpsko okruženje Bosanci su odgovarali onako kako su najbolje mogli u tim uslovima. Međutim, vodeći činovnici Biroa su, opet, prodrli time što je glasnogovornik izrekao kako su "sve strane" jedna drugu bombardovale a da pri tom nije ni pokrenuo i spomenuo krivicu srpskih snaga. Većina je to znala bolje od mene. U stvari, gotovo svi nadležni u Stejt departmentu, a koji su se bavili Jugoslavijom, znali su da je američko reagovanje, u proteklih šest mjeseci, bio čist debakl. Prema mom ličnom prebrojavanju samo šest zaposlenih na nivou podsekretara podržavali su liniju Stejt departmenta. Gotovo svi ostali namještenici u službi spoljnih poslova uviđali su da politika ekonomskih sankcija i diplomatskog pritiska na Srbiju ne vodi uspjehu.

Činjenica da toliko mnogo saradnika vode nekorisnu politiku pokazuje se samo kao dio problema. Sistem je bio i još uvijek je manjkav. Njegovi ciljevi su da iskrivljavanjem stvarnosti kroz odgovarajuća pravila ponašanja nagrađuju uzdržanost i oprez, a kažnjavaju bogatstvo idejama. Sistem je više okrenut prema sebi i više vrijednuje formalnost, nego ideje. Sistem je tu da pokaže da naša zemlja izgleda dobro umjesto da pokreće na to da se učini najbolje. Naš sistem je ispolitiziran od vrha do dna. Jedini put da se protiv toga protestuje je trenutna ostavka.¹⁴⁾

14) Objavljeno u Vašington montliju (*The Washington Monthly*), novembra 1992. godine.

Majke za mir - "Bedem ljubavi":

OTVORENO PISMO SAJRUSU VENSU

Poštovani gospodine Vens,

"Majke za mir", nezavisna mirovna organizacija obraća Vam se ovim pismom, ponukana novinskim izvještajima, da ste Vi, 28. septembra 1992. godine, lično zatražili od srpskog general-pukovnika Živote Panića detaljan izvještaj o svakoj pojedinačnoj povredi sanitetskog osoblja i civilnih ličnosti koje su preuzete 18. novembra 1991. godine u Vukovaru od strane srpske armije u vukovarskoj bolnici.

Iako izričito podržavamo Vaše držanje ima nekih osnova zbog kojih Vam ponovo pišemo, samo ovaj put preko javnih sredstava informisanja.

Danas teško možemo razumjeti činjenicu da niste poduzeli nikakve primjerene korake da zaštitite ljude u Vukovaru, iako ste kasnije, počev od novembra 1991. godine morali biti potpuno svjesni zločina protiv čovječnosti provedenih na području Republike Hrvatske. Zbog toga Vas nikako ne možemo razumjeti pošto smo Vam 20. novembra 1991. godine - u vezi s Vašom ličnom posjetom okupiranom Vukovaru - u hotelu "Internacional" u Zagrebu predali i formalnu molbu da u Vukovaru zaštitite još preživjele ranjenike i hiljade civila.

Ista molba Vam je predata 17. januara 1992. godine u Njujorku od strane naših američkih i kanadskih predstavnika. Ovoga puta, među njima, bila je i doktor Vesna Bosanac, očevidac katastrofe u Vukovaru. Ona Vas je zamolila da zaštitite ranjenike i civile koje je srpska armija "preuzela".

Ni to Vas nije navelo da poduzmete istragu o civilima. Niste to uradili ni poslije kad Vam je lord Karington, 11. februara 1992. godine, prenio molbe i apele vukovarskih majki, a koje su mu predate u hotelu "Esplanada" u Zagrebu, 6. februara 1992. godine. Vaše pismo ukazuje na to da takva istraga nije poduzeta ni nakon što su, Centru za ljudska prava Ujedinjenih nacija 9. marta 1992. u Ženevi, predati lični izvještaji vukovarskih majki i supruga - očevidaca.

Mi, koji se ovdje bavimo istinskim ljudima sa stotinama povrijeđenih i hiljadama civila, poštovani gospodine Vense, nikako ne možemo razumjeti

da Vam je potrebno toliko vremena (jedanaest mjeseci je prošlo od kad je srpska armija osvojila Vukovar, a nepunih sedam kako ste to Vi u Vašem pismu potvrdili), da izvršite "pritisak na odgovorne ličnosti". Pošto iz ličnih razgovora sa svjedocima znate da je srpska armija "preuzela" žive ljude, pitamo Vas, poštovani gospodine Vense, koliko hiljada ljudi mora biti zaklano prije nego se počne sprovesti istraga?

Koliko je još potrebno žrtava, koliko bolnica i koliko ranjenika još treba da "preuzme" srpska armija, prije nego što ti zločini postanu problem za koji treba odgovorne privesti da polože račun?

Hrvatska je već pretrpjela desetine hiljada zločina protiv čovječnosti, a Bosna i Hercegovina na stotine hiljada. Mi Vas upozoravamo, poštovani gospodine Vens, da će se, prema Vašem planu, koji je uveden na okupiranim oblastima Republike Hrvatske i dalje sprovesti zločini protiv čovječnosti. Ovog puta pod zaštitom Ujedinjenih nacija. Osim toga, jedanaest mjeseci nakon osvajanja Vukovara i drugih hrvatskih teritorija, ne možemo doći do naših mrtvih koji leže plitko zakopani u masovnim grobnicama, a kamo li zaštititi one koji su vjerovatno još živi!

Nije li Vaše pismo još jedan dokaz za to da će istina o zločinima protiv čovječnosti biti predočena javnosti tek tada kada kriminalci postignu svoj cilj?

Ova grozna stvarnost, u kojoj živimo i kojom Vi upravljate, Vaše oklijevanje da pohvatate zločince izjednačava sa zločinima.

Treba li radi toga prirediti jedan novi Nimbreg?

Najučtivije, Vaše

Majke za mir, Hrvatska
Odjeljenje za prava čovjeka
Zagreb
Josipa Milas - Matutinović

SPASITE ČOVJEČNOST

Početkom avgusta 1992. godine zaprepaštena svjetska javnost suočila se sa slikama iz Bosne i Hercegovine za koje je mislila da, konačno, pripadaju prošlosti - sa slikama do skeleta izgladnjelih ljudi, Bošnjaka i Hrvata, iza ograde od bodljikave žice. Oni su selekcionisani po etničkom kriterijumu i strpani u srpske koncentracione logore za uništavanje. Jevrejske organizacije odmah su se podsjetile na nacističke koncentracione logore.

Ne manje zastrašujuće od zločina na nju je djelovalo zakazivanje međunarodnih organizacija, koje su ostale samo na uzbuni, a da ništa nisu odlučujuće učinile da bi okončale patnje interniranih. Konačno se ispostavilo da su Međunarodni crveni krst, kao i Ujedinjene nacije znale čak i za postojanje takvih logora, najkasnije do početka jula 1992. godine, ali nisu ispoljile nikakvu aktivnost.

Već 3. juna 1992. godine je zajednica "Spasite čovječnost" ("Save Humanity") koju čini asocijacija od pet nevladinih organizacija iz Bosne i Hercegovine, a obuhvata, između ostalog, Crveni krst Bosne i Hercegovine, Antiratni centar i Bosansko-hercegovačko udruženje Ujedinjenih nacija, objavila listu od 105 logora (94 na okupiranim teritorijama Bosne i Hercegovine i 11 na području Srbije i Crne Gore).

O ukupnom broju zatočenih "Save Humanity" nije mogla dati tačne podatke. Ipak, samo u 56 logora na teritoriji Bosne i Hercegovine došlo se do cifre od najmanje 105.348 interniranih, dok se u koncentracionim logorima Srbije i Crne Gore nalazilo 22.710 zatočenika, što je vidljivo iz izvještaja u kome su opisani i manji logori, kao što je npr. Bunker u Semizovcu. Prema "Save Humanity" u velike logore internirano je do 11.000 ljudi. Posebno je teška situacija u gradu Prijedoru gdje postoji 13 logora sa ukupno 34.000 logoraša.

Prema podacima Radne grupe najmanje 9.100 ljudi je, do 3. juna 1992. godine, ubijeno u tim logorima, a samo u logoru Luka u Brčkom -3.000.

Brojevi u Izvještaju samo približno odslikavaju stvarnost, pošto "Save

Humanity" nije imala pristup u srpske logore i bila je upućena prvenstveno na iskaze prebjeglih ili otpuštenih zatočenika, kao i ostalih očevidaca. Inače, i sam izvještaj je sastavljen na osnovu protokolisanih svjedočenja većeg broja žrtava.

U vrijeme nastajanja rukopisa za ovaj članak hiljade zatočenika ovih logora nisu mogli biti oslobođeni pošto se ni jedna, prethodno zaprepaštena, zemlja nije mogla odlučiti da ih preuzme. To je značilo smrtnu presudu za veliki broj uhapšenika.

Poziv u pomoć "Spasite čovječnost" izgleda da je ostao bez odjeka. Zahtjevi za otvaranje logora, podignuti u svjetskoj javnosti, ostali su samo na nivou verbalnog radikalizma, a time i golo licemjerje.

III DIO

**"ETNIČKO ČIŠĆENJE"
PO REGIONIMA**

Ivica Kostović i Miloš Jugaš,

**"KO JE IMAO SREĆE, POBJEGAO JE NOĆU KROZ
KLJUČAONICU"**

Kratak pregled ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti, zločina genocida i "etničkog čišćenja" u ratu protiv Hrvatske 1991.-1992. godine

Tok agresije:

U prvoj fazi srpske agresije protiv Hrvatske (juli - avgust 1991. godine) glavnu ulogu su igrale srpske paravojne jedinice, naoružane od Jugoslovenske narodne armije (JNA). Uz pomoć JNA one su napadale potpuno nenaoružana hrvatska sela, naročito u Baniji i u okolini Knina. Prvenstveno su uništavane kuće Hrvata. Ljudi su tražili sklonište po podrumima ili na drugim mjestima. Kontinuiranim artiljerijskim bombardovanjem u nepravilnim razmacima nastojali su oslabiti otpor. Na kraju su svi Hrvati bili prisiljeni da napuste svoje kuće i praktično čitav svoj posjed. Inače bi bili ubijeni, ili bi dospjeli u zarobljeništvo odnosno neku vrstu ropstva.

Taktika agresora bila je vrlo djelotvorna, pošto većina civilnog stanovništva nije računala da će rat izbiti tako brutalnom silom. Stanovnici napadnutih sela bili su nenaoružani. Nisu bili pripremljeni za to da će morati braniti živote djece, žena i staraca. Prema centralnim oblastima Hrvatske, koje su im nudile veću sigurnost, tu i tamo vukle su se sve duže kolone izbjeglica i prognanika, čije su kuće bile opljačkane i razorene.

Za vrijeme druge faze agresije (septembra 1991.) u borbe se aktivno uključila i sama JNA. Sedmicama i sedmicama artiljerijom i borbenim avionima tukla je stotine hrvatskih sela i gradova. Imena, kao Vukovar, Osijek, Vinkovci, Sisak, Karlovac, Pakrac, Petrinja, Lipik, Gospić, Otočac, Zadar, Šibenik, Dubrovnik, Nova Gradiška ili Novska jasno su izražavala

mjeru brutalnosti ovog napada. Uporedo sa tim počelo se sa masovnim ubijanjem civila, što je predstavljalo osnovni sastavni dio srpske ratne taktike. Improvizirana skloništa za civilno stanovništvo nisu bila dorasla teškoj artiljerijskoj vatri i raketama zrak - zemlja. Mnoge žene, djeca i stari ljudi izgubili su pri tome svoje živote. Hiljade privatnih stambenih i javnih zgrada bilo je razoreno. U ovoj fazi rata hrvatske snage odbrane su ne jednom zaplijenile dovoljno teške artiljerije, da bi bar donekle mogle neutralisati agresora.

U trećoj fazi, oktobar i novembar 1991, JNA je povelala široko rasprostranjeni totalni rat, uz angažovanje avijacije, teške artiljerije i oklopnih jedinica. Na, u međuvremenu izgrađenoj liniji fronta, odbrana se uspjela stabilizovati. Ipak je teška artiljerija JNA još uvijek prouzrokovala neizmjerena razaranja hrvatskih gradova. Vukovar, Slunj, Dubrovnik bili su okruženi i pretrpjeli su velike štete, odnosno bili su djelimično ili potpuno razoreni. U novembru 1991. godine Vukovar i Slunj su bili zauzeti i do temelja srušeni.

Do sada posljednja faza agresije počela je nakon primirja od 2. januara 1992. godine i traje i danas. U aprilu 1992. došlo je do dramatične eskalacije artiljerijskih napada na čitav niz civilnih ciljeva, naročito na Osijek, Vinkovce, Slavonski Brod, Županju, Karlovac, Zadar, Gospić i Novu Gradišku. Ni ovaj put stanovništvo nije bilo pripremljeno. Posljedice su bile katastrofalne. Nastupio je novi izbjeglički talas. Civilni, koji su do ovog vremena bili ostali na okupiranoj teritoriji bili su prisiljeni da napuste svoja ognjišta. Ni prisustvo zaštitnih trupa Ujedinjenih nacija (UNPROFOR) od toga ih nije sačuvalo. Nesmanjeno žestoki napadi na Slavonski Brod i područje Županje, nastavljeni u toku ljeta i jeseni 1992. godine još i danas odnose brojne civilne žrtve - deset mjeseci poslije posljednjeg primirja i više od pet mjeseci nakon što je UNPROFOR¹⁾ preuzeo kontrolu i odgovornost u sve četiri UNPA²⁾ zone u Hrvatskoj.

Naša dokumentacija jasno pokazuje da je glavni uzrok civilnih gubitaka u svim slučajevima bila dugotrajna i teška artiljerijska vatra na čisto civilne ciljeve. Žrtve ovih brutalnih artiljerijskih napada čine značajan dio ukupnih civilnih gubitaka. Sem ovoga, najmanje hiljadu civila je palo kao žrtva

masakra i namjernih egzekucija. Uz to žrtvama civilnog stanovništva pripadaju do sada najmanje 14.000 "nestalih". Mnogi od njih vjerovatno više nisu u životu.

Razaranja i etničko čišćenje hrvatskih sela

Od početka oružanog sukoba u Hrvatskoj 1991. godine, jedinice JNA i paravojnih srpskih formacija vršili su pritisak na civilno stanovništvo, odvodili ga i ugrožavali. Noći i noći, sedmice i sedmice napadali su sa sigurnih odstojanja hrvatska sela i gradove. Redovno su napadi počinjali minobacačkom vatrom po čisto civilnim ciljevima. Prvo su napadana manja sela, u kojima su stanovali pretežno ili isključivo Hrvati. Naselja u kojima su pretežno ili isključivo stanovali Srbi u potpunosti ili djelimično su opkoljavana. Hrvati, koji bi uspjeli da pobjegnu, i ovdje bi izgubili cjelokupnu imovinu, a takođe i njihove kuće. Oni se više nisu imali gdje vratiti. Njihov zavičaj, koji su pretežno sačinjavala hrvatska sela, pretvarao se u dio "čisto srpske zemlje".

Paravojne formacije i jedinice JNA počinile su masovna ubistva nad civilnim stanovništvom, ubijali su uglavnom starije ljude, koji nisu htjeli napustiti svoje kuće, a sela i čitave gradove srušivali su sa zemljom. Artiljerijskom vatrom i paljevinama razorili su ili oštetili najmanje 470 registrovanih kulturnih spomenika, dijelom kulturnog nasljeđa čovječanstva: 37 muzeja, 10 arhiva, 16 biblioteka. Predpostavlja se da je najmanje 325 rimokatoličkih crkava i kapela teško oštećeno ili potpuno uništeno (Srbi su tradicionalno pravoslavci), 44 klostera, 17 pravoslavnih crkava, 4 jevrejske sinagoge, 7 evangelističkih i reformističkih crkava, kao i brojna groblja bili su izloženi snažnom granatiranju i na kraju opljačkani.

Ni arheološke iskopine kao što su Vučedol kod Vukovara, ni Polje centuriona u dolini Starigrada, na otoku Hvaru (jedno od tri najčuvenijih u Evropi) nisu ostala pošteđena od pogodaka. Vjerovatno najsramnija povreda Haške konvencije sastoji se u ponavljanim, namjernim uništavajućim artiljerijskim napadima "jugoslavenske" Armije na gradski centar Dubrovnika - kulturni spomenik koji je unesen u listu svjetskih kulturnih dobara.

Kratko rečeno: agresori su pokušali uništiti ukupnu hrvatsku kulturu i

1) UNPROFOR - UN Protection Forces, Zaštitne snage Ujedinjenih nacija.

2) UNPA - UN Protected Area, zaštitna zona Ujedinjenih nacija.

tradiciju, a takođe i cjelokupnu - za Hrvatsku i preživjele neophodno potrebnu - infrastrukturu. Oko 270.000 građana samo u Hrvatskoj su registrovani kao prognanici. U svemu oko 500 hrvatskih sela, u takvom obimu je opljačkano i razoreno, da tamo za sada praktično nikakav život nije moguć. Oko 90 procenata stanovnika ovih sela danas pripadaju velikoj grupi prognanika i izbjeglica.

Mnogi od onih koji su ostali bili su brutalno zlostavljani i ubijani. Situacija preživjelih je kritična. Oni ovise od samoproglashene "lokalne srpske vlade Srpske autonomne oblasti Krajine" i tretirani su kao taoci ili kao neka vrsta prisilne radne snage u "taočkim selima" na zaposjednutoj teritoriji Hrvatske. Sve se ovo dešava, i ako su dijelovi Hrvatske u međuvremenu postali UNPA-zone, pod zaštitom UNPROFOR-a.

Prisilno preseljavanje kao sredstvo "etničkog čišćenja"

JNA i paravojne formacije počinile su niz upečatljivih prekršaja protiv ličnosti i posjeda, koji su zaštićeni Ženevskom konvencijom. Civili hrvatske nacionalnosti bili su namjerno preseljavani, zlostavljani ili neljudski tretirani. JNA i srpske paravojne formacije prouzrokovali su dalekosežna razaranja i prisvojili su imovinu hrvatskih civila, bez da je to bilo opravdano vojnom nužnošću. Namjerno i sistematsko artiljerijsko gađanje hiljada civilnih ciljeva, prisililo je stanovništvo da napusti svoje kuće. Prema civilima usmjereni masakri i svirepe egzekucije očigledno su bile usmjerene da obeshrabre one Hrvate, koji su se bili odlučili da uprkos svemu ne napuštaju svoj zavičaj.

Šta se dogodilo sa Hrvatima, koji su ostali na hrvatskim privremeno zauzetim teritorijama, do sada se moglo samo djelimično otkriti. Međutim, izgleda da su nad njima JNA i srpske paravojne formacije počinile niz ozbiljnih povreda Ženevske konvencije. Žene nisu bile zaštićene od silovanja ili drugih vrsta napada. Izolacija, terorizam, kolektivne kazne i represalije protiv civila i njihove imovine na okupiranim područjima bile su česta pojava, bez obzira na prisustvo UNPROFOR-a. Uzimanje talaca izgleda je postala rutina. Civili nesrpske nacionalnosti su prisiljavani da obavljaju poslove koji bitno prevazilaze mjeru onoga što je nužno za osiguranje potreba u hrani, zaštiti, odijelu, transportu i zdravlju ljudskih bića. Sem toga bili su prisiljeni izvoditi radove koji su u direktnoj vezi sa

izvođenjem vojnih operacija.

Uslovi za nesrpske radnike ni u kom slučaju nisu bili ni slični onima za srpske radnike. Ovo se prije svega odnosi na plate, radno vrijeme, radna odijela i radni alat, te kvalifikacije za obavljanje poziva, naknadu nesreće na radu koje su bili češći u uslovima okupacije ili na zbrinjavanje u slučaju bolesti.

Česte su bile (a i sada su) deportacije pojedinih lica ili većih grupa sa okupirane na teritoriju okupacione sile, ili u područja koja su pod hrvatskom kontrolom. Za takva protjerivanja stanovništva nije bilo ni vojnih razloga, niti su za to postojali razlozi zaštite i sigurnosti civilnog stanovništva. Okupacione vlasti su u okupiranim oblastima pored toga, i sopstveno stanovništvo prisilno preseljavale.

Nije dozvoljen rad ustanovama i javnim službama, kao npr. obrazovanju i vaspitanju djece. Civilna lica su prisilno regrutovana za okupacione oružane snage ili njihove pomoćne trupe. Svakodnevna je propaganda okupatora, sa manjim ili većim naglaskom usmjerena na nekakvo "dobrovoljno" pristupanje okupiranih oblasti teritoriji okupacione sile.

Razara se individualna i zajednička imovina, privatne institucije, javne ustanove, ustanove socijalnog osiguranja, a da za to ne postoji vojnostrategijska nužnost. Okupacione vlasti okupiranih oblasti ne daju stanovništvu ni hranu niti obezbjeđuju medicinsko zbrinjavanje. Oni ne preduzimanje ništa, da bi medikamenti ili životne namirnice, koje nedostaju na okupiranim teritorijama, bile dopremljene iz drugih regiona sopstvene teritorije.

Masakri i druga namjerna i samovoljna ubistva

U masakrima, egzekucijama prijekih sudova i drugim namjernim i samovoljnim ubistvima, na privremeno okupiranim oblastima Hrvatske, dokazano je, izgubilo je živote oko 1.000 civila. Time su srpske jedinice povrijedile međunarodno ratno pravo. Znatno više ljudi je jednostavno "nestalo" i nakon višemjesečnog bezuspješnog traganja njihove rodbine i susjeda većinom se smatraju mrtvim. Tri slijedeća jednoznačno dokumentovana nalaza autopsije i priloženim iskazima svjedoka, reprezentuju bezbroj ostalih primjera:

- Dana 3. septembra 1991. godine prodrle su jedinice JNA u pratnji

srpskih paravojskih sastava u sela Čatekovac, Balinci, i Čojlug, zapalile kuće Hrvata i pobile ukupno 22 lica (20 civila i 2 policajca), 11 u Balincima, 8 u Čatekovcu i 3 u Čojlugu. Među njima su bile žene u starosti 63, 68, 72, 86 i 91 godinu. Autopsija ubijenih je izvršena na Odjeljenju patologije sudske medicine u Općoj bolnici Osijek.

- Dana 13. decembra 1991. godine srpske paravojske jedinice za vrijeme povlačenja iz rejonu Papuka u pravcu Okučana kod Stare Gradiške ubile su 43 civila hrvatske nacionalnosti i spalile njihove kuće: 32 u Voćinu, 7 u Humu i 4 u Kraškovićima. Identifikacija i autopsija civilnih žrtava je izvršena 17. decembra 1991. godine u Medicinskom centru Podravska Slatina od tima eksperata, sa Odjeljenja za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Zagrebačkog univerziteta.

- Dana 18/19. novembra 1991. godine jake snage JNA i srpske paravojske formacije prodrle su u sela Škabrnje i Nadin u zaleđu Zadra i zauzele ih. Na svirep način su pobili najmanje 45 nenaoružanih civila - 38 u Škabrnju i 7 u Nadinu. Identifikacija i autopsija ubijenih izvršena je 23. i 26. novembra na Odjeljenju patologije Opće bolnice u Zadru, pošto je JNA pod nadzorom Posmatračke misije EZ predala lješeve hrvatskim predstavnicima u Zadru.

Vukovar - primjer povrede svih Ženevskih konvencija

Za vrijeme tromjesečnog trajanja borbi za Vukovar, teška artiljerija JNA do temelja je opustošila opkoljeni grad. Dana 19. novembra konačno su u njega prodrle srpske paravojske formacije i odmah počele sa ubijanjima, deportacijama i prisilnim preseljavanjem njegovih stanovnika. Samo u nekoliko dana grad je bio zauzet. Vukovarska bolnica kao i neka veća civilna skloništa u kvartovima Borovo Naselje i Mitnica bili su zauzeti a brojni civili odvedeni i ubijeni. Hiljade ljudi moralo je pješke bježati opasnim putevima. Nekoliko hiljada građana Vukovara odvedeno je i internirano u logor Begejci i Stajičevo, koji podsjećaju na koncentracione logore. Gotovo se može zaključiti da građani Vukovara čine najveći broj umorenih hrvatskih žrtava. Prema tadašnjim zvaničnim podacima bilo je ubijeno najmanje 1.798 lica. Do 6. novembra 1991. godine, na temelju dokaza u Odjeljenju za informacije i istraživanje Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske registrovano je 590 ubijenih. Na "Listi identifikovanih

mrtvih" koja je predočena od strane patologa "jugoslovenske" armije po zauzeću Vukovara nalazi se 709 imena. Prema pisanim svjedočanstvima preživjelih očevidaca, kao i prema listi grobova pokopanih nakon okupacije Vukovara na novom Vukovarskom groblju. Na listi se nalaze oni koji su počinili "samoubistvo" ili su bili evakuirani u srpske logore ili ubijeni.

Dalje teške povrede Ženevske konvencije odnose se na sudbinu pacijenata i personala Vukovarske bolnice, za koju je JNA garantovala sigurnu evakuaciju. To je učinjeno trostranim ugovorom, koga su 18. novembra 1991. godine potpisali: general JNA Andrija Rašeta i dr Andrija Hebrang, ministar zdravlja Republike Hrvatske kao i jedan predstavnik Međunarodnog crvenog križa. Pukovnik JNA Veselin Šljivančanin nije uvažio ugovor, zauzeo je Bolnicu i zarobio 200 pacijenata. Međunarodnom crvenom križu su neposredno poslije ovog slučaja 166 od njih prijavljeni kao nestali, a ostali tek kasnije. Sem toga je pukovnik Šljivančanin u Ovčaru deportovao 25 njegovateljica, 18 namještenika Bolnice i 60 civila, koji su u Bolnici potražili zaštitu. Time je ukupno 330 lica od jedinica JNA odvedeno direktno iz Bolnice. Predstavnicima Međunarodnog crvenog križa nije bilo dozvoljeno da stupe u Bolnicu i sastave listu pacijenata.

Dana 22. oktobra 1991. godine glasnogovornik Ujedinjenih nacija i glasnogovornik Stejt departmenta SAD su saopštili da je dr Snou (Snow), ekspert iz tima specijalnog izvještaca Tadeuša Mazovječkog (Tadeusz Mazowiecki) pronašao masovnu grobnicu kod Ovčare. Tamo bi trebalo da su pobijeni oni koji su deportovani iz Bolnice u Vukovaru.

Daljih 1.698 lica koji su nestali nakon zauzimanja Vukovara još uvijek se vode kao takvi. Većina je vrlo vjerovatno, već pobijena. Mora se računati da je 3.799 stanovnika Vukovara izgubilo život. (1.798 je bilo ubijeno ili je na njima izvršena smrtna kazna, 303 je njih odvedeno iz Bolnice i 1.698 je nestalo). Oko 70 procenata od njih su civili ili članovi civilne zaštite grada.

Srpski koncentracioni logori i zatvori

Do sada je već vrlo dobro dokumentovano da postoje srpski vojni koncentracioni logori, u kojima su internirani Nesrbi. Samo u Srbiji od početka oktobra 1991. godine ima najmanje 527 zarobljenika, na primjer: logor Begejci i logor Stajičevo, koji su oko 15 km udaljeni od Zrenjanina.

Tamo je 20. novembra 1991. godine zatočeno više od 1.300 civila i pripadnika civilne zaštite iz Vukovara. Paravojne srpske trupe ustanovile su logore slične koncentracionim u tzv. "Krajini" kao i zarobljeničke logore, koji su kontrolisani od JNA. Većina ljudi nije u zarobljeništvo dospijevala u vezi sa vojnim akcijama i sudarima. Većinu civila u logore su odvodile srpske paravojne formacije, koje su bile angažovane i na razaranju preko 500 hrvatskih sela. Bez sumnje najveći broj uhapšen je poslije Vukovarskog slučaja.

Uspostavljanje i održavanje takvih logora i interniranje hiljada nedužnih civila predstavljaju upečatljivu povredu Ženevske konvencije. Praktično svi hrvatski ljudi u starosti od 18 do 60 godina bili su odvedeni u zarobljeničke logore kao što su Stajicevo i Begejci. Djeca i omladina, žene i starci, kao i jedan veliki broj ozbiljno bolesnih ljudi, naročito duševni i hronični bolesnici, odvođeni su u zatvoreničke i koncentracione logore. Mnogi nedužni bili su za vrijeme zatvorenštva ubijeni. Mnogo nedužnih je u tim zatvorima izgubilo život. Poslije aprila 1992. godine, uz to, nepoznati broj hrvatskih civila, koji su živjeli s obje strane hrvatsko-bosanske granice bili su uhapšeni, internirani u logorima i obilno zlostavljani. U toku razmjene zarobljenika i ubijenih, Hrvatska je nazad dobila mnogo mrtvih. Na ovim lješevima nalazili su se, jednoznačni medicinski dokazi da su brojni hrvatski zatočenci za vrijeme boravka u logorima grozno tučeni i psihički zlostavljani.

Benedikt Štumpf,

·ZLO RAĐA ZLO

Rat među braćom: "Jednog dana, kao ovaj danas, naletio je odred teško naoružanih četnika na tvoje selo. Gađali su crkvu, palili kuće, a onda došli po tebe. Tvoja majka ima 91 godinu, ali su joj više puta prebili desnu ruku i noge, rasjekli joj arterije i usmrtili je metkom u potiljak. Tvom bratu je dum-dum metak iz velike blizine raznio žilu kucavicu na vratu. Odsjekli su mu vrh nosa, a onda ga rešetali mecima iz malokalibarske puške.

Ti ljudi su tvom sinu polomili rebra, potom ga udarali čizmama dok mu nisu prosuli mozak. Tebe bi vjerovatno natopili katranom i ostavili da ležiš. Znaj, da to nisu bili nikakvi divljaci, koji su zauvijek uništili tvoje snove, tvoj život i tvoju porodicu. To su bili Lukovići, Rakići, Slavko i drugi susjedi iz najbližih sela, ili kuća na suprotnoj strani Ulice. Imali su istu boju kože kao Ti i takođe istog boga. Samo su oni naoružani, i neko im je rekao da Ti pripadaš nekom drugom plemenu". (Süddeutsche Zeitung "MAGAZIN", 8. novembra 1992.)

Za mnoge Hrvate je 1990. početna godina dramatičnog oružanog obračuna traumatskih dimenzija, koji je 1991. godine eskalirao u rat. Četnici, koji su preplavili, ugrozili, opljačkali, silovali i njihove srodnike krajnjom brutalnošću ubijali, kao da u Krajini, na Baniji, u Slavoniji i Baranji nisu u većini bili stranci, žrtvama potpuno nepoznati ljudi. Često su to bile radne kolege, školski drugovi, komšije, ili stanovnici susjednih sela. Bošnjacima je tačno isto tako bilo od aprila 1992. godine. Ljudi sa kojima se decenijama mirno zajednički živjelo, odjednom su počinili stravične stvari. U razgovorima sa žrtvama većinom dominira nepojmljivost ovih događaja. Ako njihovi bliski Srbi i nisu uzeli učešća u napadima, bili su ipak često informisani o predstojećem napadu. Mnogi od njih su se sklonili u sigurnost, a da nisu opomenuli svoje hrvatske susjede.

Kod mnogih Hrvata, ovo iskustvo je uslovalo nastanak mržnje na sve srpsko. Mlada nacionalistička propaganda nekih hrvatskih medija, odgovarajuće izjave političara i historijska opterećenja srpsko-hrvatskih odnosa tome su, takođe, doprinjeli.

"Nikad u istoriji nije bilo tako teško biti Srbin kao danas" - ovu izjavu srpskog historičara Vladislava Marjanovića³⁾ srećemo u mnogobrojnim vidovima. "Osjećamo neku vrstu ekstremne kolektivne odgovornosti... Ko tvrdi suprotno laže." Ja sam mjesecima živio u paklu. Na ulicama sam morao prelaziti preko ugljenisanih lješeva mojih susjeda. Više nismo spavali: tako noću nismo doživljavali snoviđenja - ali smo preko dana bili od toga daleko", rekao je jedan stanovnik Vukovara nakon "etničkog čišćenje" grada.⁴⁾

Od 1990. godine 150.000 Srba je napustilo Hrvatsku. Većina ih je ipak ostala u zemlji. Oko 450.000 ih još živi u Hrvatskoj, od toga samo u Zagrebu 40.000. Lojalni su građani, ukoliko ne žive na okupiranim teritorijama, koje su zaposjeli Srbi i bez daljnega se ne mogu slobodno izražavati. Ipak su stavljeni pred velike probleme. Tako su na primjer neki pripadnici srpske manjine, koji su se u Vukovaru borili na strani hrvatskih branilaca, bili zlostavljani u zarobljeništvu.

Vojnici bi im govorili: "Niste vi nikakvi Srbi", očigledno nemate u sebi "ni kapi srpske krvi."

Hrvati su istovremeno suočili srpsku manjinu u Hrvatskoj sa latentnim nepovjerenjem. Srbi su u zemlji izloženi mnogostrukim represalijama. Ima izvještaja o slučajevima silovanja, samovolje i osvete. U slavonskom gradu Daruvaru sa 30.000 stanovnika i učešćem srpskog stanovništva od 31 posto (po popisu iz 1991.), srpskim stanovnicima grada bilo je povremeno zabranjivano pružanje zdravstvenih usluga u bolnicama, ili su srpski pacijenti bez obrazloženja otpušteni.

Iz Zagreba su poznati slučajevi blokiranja telefonskih priključaka stanovima Srba, zapljene cjelokupne imovine, izricanja otkaza bez roka.

U dijelovima Zagreba Kozarski put i Kozarski bok, koji važe kao siromašnija naselja došlo je do egzodusa srpskih stanovnika. Više od deset hiljada Srba treba da je iseljeno, ostavili su sve što su posjedovali. Ko je ostao pokušao je da promijeni srpsko ime. Roditelji su djecu upisivali u školu kao Hrvate.

Noću na 17. novembar 1991. godine u jednoj raciji u Gospiću uhapšeno

³⁾ Vladislav Marjanović, *ES FÜHRTE KEIN WEG ZURICK NACH AMSELFELD (Ni jedan put ne vodi nazad na Kosovo)*, in: PUBLIK-FORUM Nr. 1/1992.

⁴⁾ Marc Epstein, *SIEGER OHNE GNADE (Pobjednik bez nade)*, in: ZEIT-MAGAZIN, Nr. 42/1992.

je 150 Srba i sa dva kamiona nekuda odvezeno. Za 64 od njih se najprije smatralo da su nestali, dok januara 1992. godine u Perušiću nedaleko od Gospića nije otkriveno 29 lješeva. Zbog posipanja negašenim krečom, nisu se mogli prepoznati, ali su ipak neki od njih identifikovani - bili su to Srbi iz Gospića.

Uprkos svemu ovi zločini se ne mogu izjednačiti sa programiranom uništavajućom politikom Miloševićevog režima i srpskih nacionalista, jer ovi, "etničko čišćenje" oblasti na koje imaju aspiracije, sprovode svirepom sistematičnošću.

Dok se srpska vlada danas oglašuje o sve međunarodnopravne norme, Hrvatska se odlučila za Povelju Ujedinjenih nacija, i uz Zaključke Helsinkija prihvatila Parisku povelju u kojoj se potpisnici, između ostalog, obavezuju da poštuju prava etničkih i nacionalnih manjina. Shodno tome sve povrede ljudskih prava počinjene prema Srbima moraju imati kaznenopopravne posljedice, što su hrvatske vlasti i obećale. Međutim, izgleda, da to vrlo uzdržano ostvaruju.

"Zlo rađa zlo", komentariše predsjednica organizacije "Majke za mir" ove povrede ljudskih prava sa hrvatske strane i dodaje: "Svaki zločin je zločin i mora biti kažnjen".

MANJINE KAO ŽRTVE SRPSKE AGRESIJE

- MAĐARI, ČESI, SLOVACI, RUSINI, UKRAJINCI, NIJEMCI, TALIJANI U PAKRACU -

Situacija Mađara na ratištima u Hrvatskoj

Mađarska narodna grupa u Hrvatskoj se od početka ovog stoljeća dramatično smanjivala. U 1910. godini tamo je bilo registrovano 120.000 Mađara, a 1948. godine 51.000. Prema posljednjem popisu, u 1991. godini, bilo ih je još samo 22.355.

Prije izbijanja rata u ljeto 1991. godine oko 9.000 Mađara u Baranji predstavljalo je 18 % ukupnog stanovništva. Živjeli su u autonomnim naseljima sa mađarskom većinom kao na primjer u Lugu (Lasko), Vardarcu (Vardaroc), Kopačevo (Kopacs), Zmajevac (Vorosmart), Suza (Szuza), Kotlina (Sepse), ili Novi Beždan (Ujbeždan). U istočnoj Slavoniji približno 7.000 Mađara naseljava takođe autonomna mađarska mjesta kao Korog (Korogy), i Laslovo (Szentlaszlo). Mnogi od njih su živjeli među Hrvatima u većim ili manjim općinama. Tako je u Osijeku bilo 3.056, u Vinkovcima 1.644, a u Vukovaru 1.375 Mađara. Pripadnici mađarske narodne grupe bili su takođe naseljeni između Virovitice, Daruvara i Bjelovara. U Zagrebu je živjelo 1.208 Mađara.

Jugoslavenska savezna armija zaposjela je u junu Baranju. Stanovništvo nije moglo pružiti nikakav otpor, jer je jedva po neko posjedovao nekakvo oružje. Mjesec dana prije na referendumu su se Mađari izjasnili za samostalnu, suverenu Republiku Hrvatsku.

Srpska agresija je izvršena preko Slavonije. Mađarsko stanovništvo Koroga je bombardovano i protjerano. Srpske bande su opljačkale razorene kuće. Stanovnici Laslova, Mađari i Hrvati pružili su zajednički otpor. Premoćnoj srpskoj armiji pružali su ga dosta dugo. Laslovo je danas srušteno, svi stanovnici su protjerani. Preko 900 godina staro selo, kao i susjedni Korog su se i u srednjem vijeku suprotstavili napadu turske vojske.

Iako su stanovnici Vukovara pružali ograničen otpor više mjeseci, ovaj istočno-slavonski grad je potpuno razoren. Građani (Hrvati, Mađari, Slovaci i takođe pojedini Srbi) bili su isto tako protjerani kao Nesrbi iz ostalih

istočnoslavonskih mjesta.

I u Baranji su ljudi bili zastrašeni i pod velikim pritiskom. Prvo su imućni ljudi a onda gotovo svi ostali Nesrbi dobili prijeteća pisma da u najkraćem roku napuste svoje kuće, inače će oni i njihove porodice biti pobijeni. Razbijani su im prozori na kućama, noću bi na ulicama bili ustrijeljeni. Mnogi su bez obrazloženja dobili otkaz. Kao i u vrijeme progona Jevreja mnogi su se našli na javnim spiskovima "nepoželjnih lica". Samo iz Batine (Kösege) na ovaj način je protjerano najmanje 20 hrvatskih i mađarskih porodica.

Nastava na mađarskom jeziku je zabranjena. Posljednji mađarski učitelji morali su pisati ćirilicom, a nastavu održavati prema srpskom konceptu i uz pomoć srpskih udžbenika. Srpski okupatori zaveli su policijski sat, a ni teško bolesni nisu smjeli biti upućeni u jedinu dostupnu bolnicu u Sombor (Vojvodina).

Prema informacijama iz Baranje Nesrbima je bilo naređeno da na rukama nose posebne trake. Telefonski priključci bili su blokirani. Bilo je zabranjeno slušati hrvatske ili strane radio-stanice. Na poštama su se pisma morala predavati nezatvorena.

Šikanirano stanovništvo je bježalo preko graničnog prelaza kod Kneževa u Mađarsku. Oni koji su još preostali bili su pred alternativom ili da se bore protiv hrvatskih "ustaša" ili da od Srba brane napadnutu oblast. Mnogi Mađari su izbjegli vojnu obavezu. Već u avgustu 1991. godine pobjegli su prije svega mladi ljudi iz Vojvodine u Mađarsku, Hrvatsku ili u zapadnu Evropu. Iz pretežno mađarskih mjesnih zajednica u Baranji, do kraja marta 1992. godine najmanje 4.000 Mađara je protjerano ili moralo pobjeći; iz istočne Slavonije približno 2.000 do 3.000. Bježanje se i dalje nastavlja.

U ovom ratu su naročito teško pogođene oblasti Hrvatske u kojima su Mađari živjeli u gotovo etnički homogenim naseljima. Upravo mladi ljudi i intelektualci su protjerani ili su pobjegli. U oblastima Hrvatske koje su Srbi okupirali ugrožen je ne samo život i sloboda svakog pojedinog Mađara. Prijeti egzodus cjelokupne mađarske manjine.

Česi i Slovaci žele ostati u Hrvatskoj

Na posljednjem popisu stanovništva 1991. godine 13.086 ljudi se izjasnilo kao Česi a 5.606 kao Slovaci. Ipak se njihov ukupan broj kreće

oko 25.000. Česi su se u Hrvatsku doselili u drugoj polovini XVIII vijeka, a Slovaci oko sto godina kasnije. Mjesta sa nešto većim učešćem manjine su Daruvar, Grubišno Polje, Pakrac, Sisak, Požega, Bjelovar, Zagreb i Rijeka. Slovaci žive u Našicama, Đakovu, Vukovaru, Pakracu i Novskoj.

Srpskim napadom na Hrvatsku i ove manjine su došle u velike nevolje. Mnoga njihova sela su granatirana, stambene zgrade, škole, i kulturne ustanove razorene. Više od 90 Čeha i Slovaka je pobijeno, najmanje 150 ranjeno, a mnogi se još uvijek vode kao "nestali".

U ljeto 1991. godine 1.300 češke i slovačke djece bilo je privremeno evakuisano u Čehoslovačku Federativnu Republiku. Svi su se u međuvremenu vratili u Hrvatsku. Vlada Čehoslovačke Federativne Republike ponudila je svim Česima i Slovacima da ih odmah preuzme i ponudila im državljanstvo, ali su oni odbili. Hrvatsku su smatrali svojim zavičajem i tamo žele da podrže demokratske reforme i obnovu zemlje.

Protjerivanje Rusina i Ukrajinaca

Sredinom XVIII stoljeća naselili su se Rusini iz Zakarpatske Ukrajine u Vojvodinu, koja je tada bila u sastavu Austro-ugarske. Tek 150 godina kasnije došli su Ukrajinici prije svega iz Galicije (zapadna Ukrajina) u sjeverozapadnu Bosnu i srednju i zapadnu Slavoniju. Poslije drugog svjetskog rata omogućeno im je da svoj jezik i kulturu njeguju i čuvaju, jer su im same austrougarske vlasti bile dozvolile crkveno-školske ustanove i nekoliko grko-katoličkih crkava.

Pred izbijanje rata u bivšoj Jugoslaviji bilo je ukupno 25.000 do 30.000 Rusina i oko 12.000 Ukrajinaca. U Hrvatskoj je u proljeće 1991. godine oko 3.500 Rusina i 2.500 Ukrajinaca glasalo za suverenitet i nezavisnost Republike. Mnogi su branili svoj zavičaj protiv srpskih trupa u sastavu hrvatske vojske. Za ukrajinsku i rusinsku manjinu u istočnoj i zapadnoj Slavoniji danas još nema sigurnih podataka o žrtvama i prognanicima, o ranjenim i nestalim. Sigurno je da je najmanje 133 civila i 30 vojnika ubijeno, a dokazano da su 242 internirani u logorima. Četvrtina Ukrajinaca i Rusina su protjerani sa okupiranih teritorija Hrvatske.

O situaciji najmanje 20.000 Rusina i 5.000 Ukrajinaca u Vojvodini, kojom upravljaju Srbi nema nikakvih detaljnijih informacija. Nažalost i oko 6.000 Ukrajinaca u Bosni trpe šikaniranje i zlostavljanje srpskih trupa.

Nije poznato koliko je od njih izgubilo život. Mnogi Ukrajinici su bili protjerani ili su morali izbjegli, njihove kuće su spaljene ili otuđene, njihove crkve minirane, njihove škole zatvorene.

Nijemci u Hrvatskoj - većina je morala izbjegli

Pred početak drugog svjetskog rata u Kraljevini Jugoslaviji živjelo je 550.000 Nijemaca. Za vrijeme rata mnogi su izbjegli, pali kao žrtve masakra, protjerani ili na kraju od strane Titovih partizana deportovani, tako da ih je 1948. godine još bilo upravo 55.000.

Danas na području Hrvatske živi oko 13.000 ljudi koji se izjašnjavaju za njemačku nacionalnost, i žive većinom na - od strane Srba - zaposjednutim teritorijama duž Dunava. Tako ih je rat najneposrednije pogodio. "Društvo Nijemaca i Austrijanaca" (Verein der Deutschen und Österreicher), sa sjedištem u istočnoslavonskom Osijeku objavilo je da je većina pripadnika ove manjine morala izbjegli. Za vrijeme borbi ubijeno je 429 lica njemačke nacionalnosti, u koncentracionim logorima internirano je 162, a 351 lice je nestalo.

Sem toga kulturne ustanove manjine u Osijeku, Vukovaru, Vinkovcima i Sarvašu su uništene ili razorene. Tek 1990. godine njima je bio dozvoljen samostalan rad u oblasti kulture.

Srpska agresija i politika "etničkog čišćenja" su i u Hrvatskoj protjerali iz zemlje njemačku manjinu.

Protjerivanje talijanske zajednice iz Pakraca

Za vrijeme austrijskog cara i mađarskog kralja Franca Jozefa I (Franz Jeseff I), prije 110 godina naselile su se talijanske porodice iz okoline Veneta (Veneto) i Beluna (Belluno) u istočnu Slavoniju. Sjeverno od Pakraca osnovali su selo Ploština. Ova talijanska zajednica je do danas očuvala svoj jezik i kulturu. Koriste starodrevni talijanski, pošto njihova djeca nikad nisu mogla imati nastavu u svojim školama.

Prema posljednjem popisu stanovništva u 1991. godini u opštini Pakrac živjelo je 1.680 Talijana. Sa Hrvatima, Česima ili Srbima njegovali su dobrosusjedske odnose.

Žrtve srpskog terora postali su zajedno sa mnogim Hrvatima. Bilo je

uhapšeno i zarobljeno deset Talijana. Trojica se nisu vratila. Najvjerovatnije su bili ubijeni. Dvanaest Talijana je poginulo u redovima hrvatske vojske. Među civilima talijanska narodna grupa oplakuje 15 mrtvih.

Srpski agresor je protjerao talijanske porodice iz općine Pakrac. Većina su utočište našla u Italiji, u okolini Beluna. Njihove kuće u Hrvatskoj su uništene. Ipak se mnogi nadaju povratku, kada Pakrac ponovo bude izgrađen.

ISKAZI SVJEDOKA

Iskazi svjedoka (koji se navode u ovoj knjizi) bili su saopšteni za vrijeme međunarodnog saslušavanja o masovnom protjerivanju i "etničkom čišćenju", koje je održano 20. i 21. septembra 1992. godine u Frankfurtu u organizaciji Društva za ugrožene narode. Tom prilikom iskaze su dali pred skupom uglednih pravnika, specijalista za ljudska prava i novinara 54 protjerana i preživjela lica iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Vojvodine, Kosova i Sandžaka.

ISKAZ br. 1.

Svjedok iz Prekopakre:

"Ja sam Čeh iz Hrvatske i za vrijeme rata sam bio u Prekopakri, općina Pakrac. Prije rata sam bio rezervni oficir jugoslovenske armije. Dana 19. septembra 1991. godine jugoslovenska armija i pakrački Srbi su gađali grad artiljerijom. Niko od nas stanovnika Pakraca nije imao oružje niti bilo kakvo drugo sredstvo, kojima bismo se mogli braniti. U ovo vrijeme u Pakracu je bilo samo civilno stanovništvo i nekoliko rezervista. Još 16. septembra oko 5 sati ujutru, oni su Prekopakru napali granatama, i mi smo otišli u podrum moje kuće. Na moju kuću pale su tri granate. Četvrta granata pala je u dvorište i usmrtila mog oca i teško povrijedila moju majku. Četiri dana kasnije oni su opet napali, bili su to ljudi iz ovog kraja. Ja znam njihova imena. Dva dana poslije toga naše selo je bombardovao jedan avion bivšeg jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva. Sve je bilo razoreno, pet ljudi je bilo ranjeno a jedan čovjek je poginuo. Dvogledom smo mogli posmatrati položaje. Tu su bili vojnici jugoslovenske armije sa Srbima iz okoline Pakraca: Bogdan Damić, Stevo Milenčević, Milenko Milenčević, Momčilo Gustovarac, Stevo Gajić, Milan Gajić.

Ovi ljudi su inače učestvovali u masakru 18 policajaca u selu Kusunje u septembru 1991. godine. Tom prilikom 21 hrvatski policajac vozili su se u jednom improvizovano-oklopljenom vozilu prema selu, da bi izvršili kontrolu. Oko pola kilometra pred selom naišli su na barikadu, koju su

uklonili svojim vozilom. U istom trenutku bili su pogodeni granatom, čemu je uslijedila puščana paljba. Policajci su slučajno dospjeli na borbenu liniju i iznenadno okruženi od 600 četnika.

Poslije nekoliko sati borbe 18 policajaca je bilo zarobljeno, a ostali su bili mrtvi. Osamnaest zarobljenih je umoreno na grozan način. Noževima su zaklani i izbodeni šrafcičigerima. Nosevi, uši i genitalije bile su im odsječene. Žicom su bili povezani i mučeni. Neki su bili bačeni pod tenk i tako ispeglani. Ovom masakru bilo je prisutno čitavo stanovništvo Kusunja, uglavnom Srbi. Mogli su sa svezanim ljudima činiti šta su htjeli. Na njih su se mokrili, udarali su ih svačim, što su imali. Ovaj masakr pogodio je samo 18 policajaca, ali u selima je u svemu bilo oko 150 zarobljenih, Hrvata, Čeha, Mađara.

Oko 20. septembra 1991. godine oklopne jedinice iz Banje Luke, Bjelovara i Varaždina objedinjene su u ofanzivi sprovedenoj u ovom kraju. Pred selom Kusunje prostirali su se vinogradi. Otuda su pokupljeni Stjepan Major, Ilijas Turković i Marijan Svertlić. Iz sela Batinjani, gdje je takođe bilo Čeha, Hrvata, Mađara i Talijana svi su bili protjerani. To su bili Srbi iz mjesta. Bivša jugoslovenska armija je te ljude pobila iz tenkova, puškama i granatama. Masakr su počinili Srbi.

Trećeg oktobra su se žene, djeca i stariji ljudi izvukli iz podruma. Onda smo došli u Zagreb. Tek tada smo obukli uniforme. Do tada smo bili civili. Obukli smo uniforme Ministarstva unutrašnjih poslova. Potom smo se vratili nazad i borili se dok nisu stigle jedinice UNPROFOR-a. Ja sam uniformu skinuo 1. avgusta 1992. godine. Sada sam zastupnik češke i slovačke manjine u Parlamentu u Zagrebu.

ZLOČINI I ŽRTVE - MASOVNI POKOLJI

Velikospirski
agresor je genocid
nad Bošnjacima
počeo masovnim
ubistvima u cilju
širenja "životnog
prostora"
sopstvenog
naroda. Zvornik,
Bijeljina, Prijedor,
Kozarac, Kotor
Varoš, Foča,
Višegrad, Brčko i
mnoga druga
mjesta - mjesta su
masovnih pokolja
i progona. Na
slici: masovna
grobnica u
Ahatovićima kod
Sarajeva,
sravnjena 15. juna
1992. godine.

ZLOČINI I ŽRTVE - MASOVNI POKOLJI

U okruženim gradovima genocid je vršen gađanjem civilnih ciljeva, najčešće na mjestima okupljanja - redovi za hljeb, vodu, pijece i slično. Masakri takve vrste u Sarajevu, Tuzli i drugim gradovima redovno su odnosili desetine i stotine žrtava. Na slici: masakr na gradskoj tržnici u Sarajevu 05.02.1993. godine.

ZLOČINI I ŽRTVE - DJECA I DJEČJA IGRALIŠTA

Dječija igrališta i
školska dvorišta
često su bila meta
artiljerijskog
granatiranja ili
snajperskih hitaca.
Brat i sestra
Jasmin i Indira
Brković, ubijeni
granatom s
agresorskih
položaja 22.
januara 1994.
godine, pred
ulazom zgrade u
kojoj su stanovali
na Alipašinom
polju u Sarajevu.

ZLOČINI I ŽRTVE - LOGORI SMRTI

Koncentracijski logori i logori smrti bili su značajan vid genocida u Bosni i Hercegovini i zadugo strogo čuvana tajna agresora. Drugog avgusta 1992. godine američki dnevnik "Njusdej" objavio je o tome prvu vijest. Ova fotografija logoraša iz Omarske uskoro je obišla svijet.

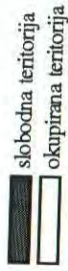
ZLOČINI I ŽRTVE - KONCENTRACIONI LOGORI

Hrvati u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini bili su takođe žrtva genocida istog agresora. U proljeće 1993. godine, nažalost, ekstremno rukovodstvo HVO i Republika Hrvatska i sami su postali agresor i primjenili iste metode "etničkog čišćenja". Na slici: Logoraši iz koncentracijskog logora Dretelji, snimljeni nakon 08.09.1993. godine.

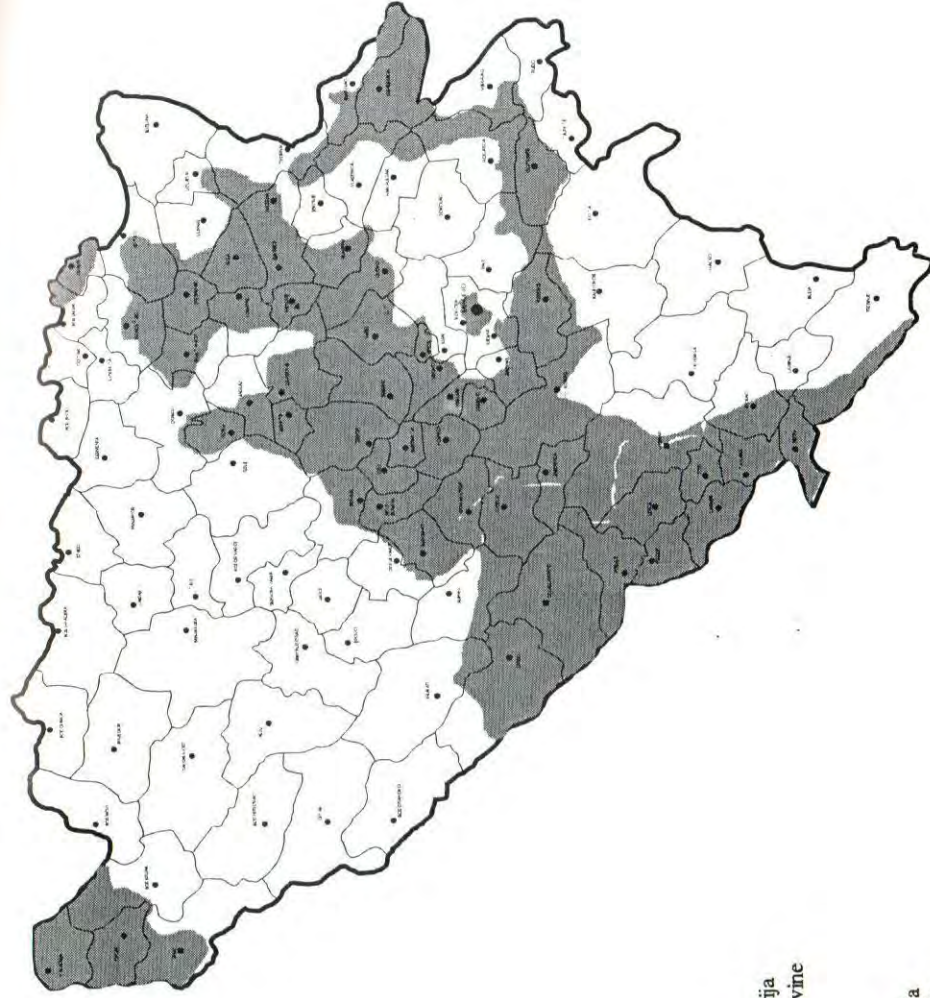
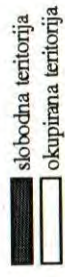
TOK AGRESIJE I OTPORA

Slobodna i okupirana teritorija
Republike Bosne i Hercegovine
juna 1992. godine

TOK AGRESIJE I OTPORA

Slobodna i okupirana teritorija
Republike Bosne i Hercegovine
januara 1993. godine

Tilman Cih,

GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI

Kad je Roj Gatman (Roy Gutman), inostrani dopisnik njujorškog dnevnika "Njusdej" (Newsday) 2. avgusta 1992. godine izvjestio o sistematskom ubijanju uhapšenika u srpskim koncentracionim logorima Omarska i Brčko, digla se uzbuna u masovnim medijima Zapada. Političari, partije i institucije za nekoliko dana pokazale su zbuđenost i zaprepaštenost, pogotovo kad se četiri dana kasnije britanska ekipa ITN (Nezavisne televizijske novosti - "Independent Television News") javila iz logora Omarska. Istina odgovorne srpske vlasti su već bile premjestile većinu zatvorenika u druge logore i brzo izbrisale tragove. Prikazane slike 150 preostalih iscrpljenih zatočenika ipak su govorele same za sebe. Tek 5. septembra posjetili su službenici Međunarodnog crvenog krsta ovaj koncentracioni logor.

U međuvremenu su preživjeli potvrdili postojanje veoma razgranatog srpskog sistema sabirnih i koncentracionih logora u proljeće i ljeto 1992. godine. Već 3. juna 1992. godine Radna grupa bosanskih humanitarnih organizacija objavila je listu od 94 srpska logora u Bosni i Hercegovini sa 105.348 zatočenika i 11 logora u Srbiji i Crnoj Gori sa 22.710 zatočenika. Već do tog vremena 9.100 zatočenika je bilo izgubilo život. Ovaj dokument dostavljen je Ujedinjenim nacijama, visokom komesaru za izbjeglice (UNHCR), Međunarodnom crvenom krstu kao i američkoj vladi. Ove institucije mjesecima su to prešućivale iako su imale i bolja saznanja. Izjavama o postojanju zarobljeničkih logora na obje strane neke su uz to pokušavale obmanuti međunarodnu javnost o stvarnom broju srpskih logora. Impozantna većina zatočenika bili su civili, a ne ratni zarobljenici. Koje netačnosti sadrže bosanski podaci iz ljeta 1992. godine ne može se detaljno ustanoviti. U svakom slučaju postoji bojazan da su neki manjkavi.

Civili u koncentracionim logorima, kao u Trnopolju, bili su izloženi zlostavljanju, mučenju ili silovanju. Oni su pojedinačno ili u manjim

...

"manji deo je iz TO Bosne i Hercegovine; prema tome, dobrovoljačke jedinice su van formacijskog sastava JNA i TO.

(9) Broj ljudi u zonama korpusa:

- 9.korpus = 2.200
- 10.korpus = 2.300
- 5.korpus = 16.750
- 17.korpus = 8.240
- 4.korpus = 33.200

(e) Na prostoru 4.VO u opštinama: Kalinovik, Foča, Čajniče i Goražde ima 6.500 ljudi u dobrovoljačkim jedinicama (to je ranije formirao 4.korpus).

(f) JNA je podelila 51.900 komada naoružanja (75%), a SDS 17.298 komada.

(g) U Sarajevu je do sada podeljeno 300 automatskih pušaka penzionisanim oficirima (pouzdanim), a za 3-4 dana biće naoružano još 100 ljudi, ova lica će braniti - štiti stambene blokove, zgrade, ulaze i posebno štiti porodice AVL u radnom vremenu i u situacijama kada AVL izlaze sa jedinicama na logorovanja, borbene zadatke i dr."

...

DOKUMENTI O AGRESIJI - PRIPREME ORUŽANE AGRESIJE

Peta strana Zaključka iz procjene stanja o podjeli oružja: JNA=51.900 SDS=17.298

grupama, a u logorima za uništavanje kao što je Omarska (oko 1.000 do 2.000 ubijenih) na stotine ubijani. Uz to je najmanje 1.000 zatočenika iz Omarske nestalo bez traga. Čisti logori za uništavanje bili su Keraterm, uređen u nekadašnjoj tvornici keramike u Prijedoru u kome je likvidirano između 500 i 1.500 zatočenika, i Luka u Brčkom u sjeveroistočnoj Bosni. Ovdje je u ljeto 1992. godine oko 3.000 ljudi (pet posto žena i djece) našlo smrt.

Način na koji su zatočenici bili ubijani prepuštan je njihovim nadzornicima. Mnogi zatočenici su bili strijeljani, razneseni dum-dum mecima, rastrgani ručnim bombama ili živi spaljeni. Drugi su bili strpani u prepune ćelije i u mukama zagušeni, jer su njihovi stražari u prostorije ubacivali suzavac, drugi su opet jednostavno pušteni da iskrvare, kao 50-60 ljudi u Luci Brčko, pošto su im predhodno odsječene genitalije.

Mnogi logori su bili samo prolazni logori. Zatočenici, koji nebi bili umoreni ponovo su transportovani u neki logor ili u konvojima protjerani preko linija fronta u srednju Bosnu, ili u Hrvatsku.

Prema izvještajima međunarodnih medija u avgustu je možda iz predostrožnosti radi odstranjivanja očevidaca - pobijeno vrlo vjerovatno više hiljada logoraša. U septembru i oktobru 1992. godine su predstavnici UNHCR-a i Međunarodnog crvenog krsta izvršili inspekciju čitavog niza srpskih logora i djelimično registrovali zatočenike, što je bilo povod da 1.500 zatočenika prije svega iz Trnopolja bude prevezeno u hrvatski grad Karlovac. Za posjetu jednom od očigledno najefikasnijih logora, Kaznenopopravnom zavodu Foča, humanitarni predstavnici nisu nikad dobili dozvolu. Odonda su srpske jedinice - prije ustrojavanja malih, fleksibilnih "privatnih" logora - dali prednost bržem protjerivanju nesrpskog stanovništva u "konvojima". U međuvremenu se saznalo i za logore, kao Bosanski Šamac, čije ime nije stajalo na bosanskim listama.

Politikom "etničkog čišćenja" srpski četnici i armijske jedinice su počele odmah po preuzimanju vlasti, u aprilu 1992. godine, na širokim prostorima zapadne i istočne Bosne. Bošnjačka naselja i hrvatske enklave izvan Hercegovine nisu se mogle, nikako ili ne bar dovoljno pripremiti za odbranu od velikosrpske agresije. Za mase muslimanskog stanovništva, izvođenje genocida planiranog od vlade u Beogradu i bosanskih Srba, došlo je neočekivano. Mnoge izbjeglice preneraženo pričaju da su njihovi srpski susjedi i poznanici često bili angažovani u akcijama ubijanja. Za preživjele ovo ostaje dodatna trauma.

U proljeće i ljeto su, izgleda svojevolumno ali kontinuirano, bošnjačka sela i gradski kvartovi napadani artiljerijom i oklopnim sredstvima bez prethodne opomene, onda bi bili okruženi i konačno zauzeti. Srpski vojnici ili četnici ubijali su pojedince ili masakrirali manje grupe. Tada bi odrasli muški stanovnici bili odvojeni i transportovani u razne logore. Stanovi i kuće su potpuuno opljačkani, automobili, stoka i poljoprivredne mašine oduzeti, a čitava sela razorena. Preostala djeca, žene i starci su mučeni, tjerani u škripac i silovani. Mnogi od njih su takođe transportovani u logor. Prije njihovog protjerivanja morali su Bosanci muslimanske i hrvatske nacionalnosti potpisati izjave o odricanju od imanja, kuća i radnji.

Bilo je sela, koja su sedmicama bila sačuvana, ali su morala da gledaju "čišćenje" susjeda. Mjesecima su živjeli u strahu i neizvjesnosti, dok na kraju nije i njihovo selo došlo na red. U međuvremenu su stanovnici u pravilu gubili svoja radna mjesta. Ljudi, koji su bili izbjegli u brda ili u šume, bili su na mnogo mjesta gonjeni kao divljač ili usmrćivani, ako im ne bi uspjelo da stignu do bosanskih linija.

Prije svega žene, djeca i starci su u ljeto 1992. godine u zatvorenim teretnim vagonima, često bez vode i hrane, te sanitarnih uređaja, u vožnjama koje su trajale danima po nepodnošljivoj vrućini deportovani iz oblasti pod srpskom okupacijom. Iz transporta nesrpskih civilnih lica u teretnim vagonima i autobusima u blizini linija pod kontrolom bosanskih trupa, izdvojen je i onaj mali preostali broj nedoraslih mladića i strijeljan, žene su silovane i pljačkana im je i posljednja imovina. Najveća masovna grobnica, u kojoj bi trebalo da leži preko 3.000 žrtava iz "konvoja" nalazi se kod sela Korićani jednog sela na ograncima Vlašića, kod Travnika (na putu Skender-Vakuf - Travnik). Mnogi drugi grobovi rasuti su širom Bosne i do sada nisu mogli biti istraženi.

Opasnost za tijelo i život za preostale stalno je rasla. U opštini Prijedor gdje je živjelo 67.000 nesrpskog stanovništva, prema informacijama Udruženja prognanih treba da je ostalo samo 3.000. Među njima stotine Bošnjaka i Hrvata koji su našli utočište u ispražnjenom koncentracionom logoru Trnopolje. U kasnu jesen 1992. godine, pošto se jedva još jedan zapadni novinar nalazio u oblasti Banje Luke, dnevno je ubijano 5 do 10 Bošnjaka.

Na okupiranim oblastima su Bošnjaci i Hrvati postali ljudi trećeg reda, koji se stalno moraju bojati za svoju sigurnost i svoj život. U raznim

krajevima bile su izdate različite posebne naredbe. Neke su Nesrbima zabranjivale i korištenje sredstava javnog prometa, zadržavanje izvan određenih zona, i sastajanje više osoba.

Prema izjavama izbjeglica prije svega su progonjeni i ubijani pripadnici političke i intelektualne elite. To potvrđuje i izvještaj američkog Stejt departmenta od novembra 1992. godine iz koncentracionog logora Omarska. Roj Gatman, svakako je najbolji istraživač, koji piše o genocidu počinjenom nad Bošnjacima u Bosni. On piše da se, metode "etničkog čišćenja" istina mijenjaju od mjesta do mjesta, ali da se generalno svuda "najobrazovaniji, imućni, uspješni, te politički i vjerski rukovodioci hapse na osnovu unaprijed pripremljenih lista. U pretežno muslimanskoj istočnoj Bosni paravojske srpske jedinice su na licu mjesta, u njihovim selima, vršile egzekuciju. U nekim okupiranim dijelovima sjeverne Bosne oni su prvo odvedeni u logore i tamo bez sudskog postupka pogubljeni. U zapadnoj Bosni ... bilo je i borbe za vlast između već odavno vladajućih Srba, koji su zahtijevali sprovođenje sudskog postupka i radikala, koji su zahtijevali egzekucije po kratkom postupku. U tom su očigledno, ovi drugi uspjeli".

Američko ministarstvo spoljnih poslova je izvijestilo o masakru 21. maja 1992. godine nad bošnjačkim pacijentima u Medicinskom centru grada Zvornika. Prema navodima namještenika, htjeli su stvoriti mjesta za ranjene srpske vojnike i usred dana, oko pola jedan, strijeljali su pred bolnicom 36 odraslih pacijenata. Srpski hirurg je poludio kad je morao istog dana da gleda, kako uniformisani i neuniformisani srpski vojnici ubijaju dvadesetisedmoro djece, koja su se našla u bolnici.

Izbjegele ili protjerane žene pričaju o silovanjima čije su žrtve bile i djeca. Silovanja su bila sistematična i naređena su odozgo. Ženski ogranak pokreta Bosanskih prognanika "Trešnjevka" u Zagrebu objavio je listu 17 prisilnih javnih kuća. Ove javne kuće su srpske trupe formirale u gostionicama i hotelima, u kojima zadržavaju hiljade bošnjačkih žena i djevojaka. Mnoge silovane zatrudnjele žene mjesecima su zadržavane u zatvorima kako bi se osiguralo i da se porode. Roj Gatman u svojim istraživanjima u izbjegličkim logorima jednako se susreće sa činjenicom da se tamo može pronaći malo žena i djevojaka ispod 25 godina. Njegov zaključak je da su svjesno odabirane i u javne kuće ili odvođene u posebne zatvore. Po shvatanju bosanskih političara i intelektualaca u Sarajevu i u Zagrebu masovna silovanja mladih žena i učestale likvidacije mladih

muškaraca su dio genocidnog plana. Na udaru je prije svega "najreproduktivniji" dio bošnjačkog stanovništva.

Zastrašujuće je kako su zapadne vlade sistematsko bombardovanje i gađanje civilnih objekata, prihvatale kao nešto što se samo po sebi razumije. Vrlo često se bošnjačka sela i kvartovi bez opomene ili izbora vojnih ciljeva razaraju po principu "spaljene zemlje". Zbog ovakvog načina vođenja srpskog rata pobijeno je hiljade, vjerovatno desetine hiljada civilnih lica. Za Hrvatsku je broj potpuno ili djelimično razorenih naselja procijenjen je na preko 500. U Bosni i Hercegovini može ih biti daleko više.

Iz toga izlazi, da srpske trupe sistematski razaraju islamsku, ali i katoličku kulturu u Bosni i Hercegovini. Gradovi sa islamskim obilježjima Sarajevo i Mostar sravnjuju se sa zemljom. Već je minirano, opustošeno, spaljeno ili na drugi način oštećeno ili razoreno 620 džamija, ali i medresa, bolnica, islamskih biblioteka, a razoreno je i 350 katoličkih crkava.

Teško je reći koliko je srpskom agresijom na Bosnu i Hercegovinu ljudi izgubilo život. Prema procjeni Izdavača taj broj je morao izaći na najmanje 200.000 mrtvih. Prema tome to je šest do sedam procenata ukupnog nesrpskog stanovništva Republike. Najviši velikodostojnik srpskopравoslavne crkve u Bosni i Hercegovini, mitropolit dabro-bosanski Nikolaj, 28. septembra 1992. godine na privatnoj televizijskoj stanici Studio-B govorio je o 120.000 pobijenih Bošnjaka i 30.000 zatrudnjelih silovanih Muslimanki. Nikolaj je ovaj iskaz kasnije povukao.

Broj u okupiranoj sjeveroistočnoj i zapadnoj Bosni preostalih Bošnjaka i Hrvata nije poznat. Preko 500.000 je protjerano u srednju Bosnu. Do 750.000 sabijeno je u okruženim enklavama kao što su Bihać, Goražde i Sarajevo; 300.000 izbjeglica je preuzela Hrvatska. Više desetina hiljada prognanih rasuto je po čitavom svijetu od Kanade do Malezije.

Očajan položaj onih Bošnjaka koji su pokušali spasiti život i djecu, uporediv je jedino sa njemačkim Jevrejima 30-tih i 40-tih godina. Bar 800.000 izbjeglica i prognanika u vlastitoj zemlji prigovaraju Hrvatskoj što je za njih zatvorila svoje granice. Italija i Velika Britanija su se potpuno zatvorile. U odnosu na druge zapadnoevropske zemlje Njemačka i Austrija su primile najviše Bosanaca. Njemačka je u međuvremenu uvela obavezu vađenja vize za građane Bosne i Hercegovine. Gotovo sve ostale evropske zemlje odbile su preuzimanje većih grupa izbjeglica.

Oni koji su ostali u Bosni i Hercegovini u zimu 1992/1993. ugroženi

su od umiranja, od gladi, smrzavanja i zaraza ili infekcija. U dijelovima Bosne su izbile epidemije tifusa i žutice. Prema različitim procjenama 200.000 do jednog miliona Bošnjaka i Hrvata mogli bi postati žrtve ekstremno hladne bosanske zime. Na taj način se podržava ne samo cinizam zapadnih velesila, nego i protivprirodna srpska politika "etničkog čišćenja".

Društvo za ugrožene narode krajem novembra je broj mogućih smrtnih slučajeva ocjenjivalo na oko 500 dnevno, a ni objavljena cifra na kraju nije pokrenula saveznu vladu i humanitarne organizacije u zemljama njemačkog govornog jezika bar za bržu humanitarnu pomoć.

U srpskim zločinima u Bosni angažovane su jedinice ranije jugoslovenske savezne armije, četničke jedinice različitih sastava, i srpski civili, koji su u proljeće 1992. godine neselektivno naoružani od JNA. Počinio zločina su prije svega Srbi iz Bosne, Srbije i okupiranih područja Hrvatske, kao i Srbijanci i Crnogorci. Mora se računati sa tim da su hiljade njih postali krivim kao stražari u koncentracionim i sabirnim logorima, kao mučitelji silovatelji ili članovi odjeljenja za strijeljanje. Daljnje desetine hiljada kompromitovale su se pljačkom, preuzimanjem imovine (kuća, zemlje, pogona) pobijenih ili protjeranih.

Srbi ipak nisu samo počinio nego se nalaze i među žrtvama. Dio srpskog stanovništva izbjegao je iz Bosne kako bi se distancirao od zločina i kako bi izbjegao učešće u borbama, iz bojazni od osвете Bošnjaka i Hrvata ili su na to prisiljeni od srpskih trupa. Srbi, koji se nisu htjeli angažovati protiv njihovih nesrpskih susjeda, često su ugroženi represalijama, zlostavljanjima, internirani, a u pojedinim slučajevima i ubijani.

Još potpuno neosvojenu, ojađenim i traumatiziranim izbjeglicama prepunjenu, trećinu Bosne i Hercegovine kontrolišu različite grupe otpora. Bosanske vladine trupe - Armija Republike Bosne i Hercegovine, bosanskohrvatska vojska Hrvatskog vijeća obrane - HVO, muslimanske garde, garde hrvatskih desnih Paraginih radikala u zapadnoj Hercegovini. Iako bosanska vlada principijelno osuđuje "etničko čišćenje", bosanskohrvatske trupe (Hrvatske oružane snage - HOS), odgovorne su za protjerivanje ljudi iz izvjesnih srpskih sela, kao na primjer na Kupreškim vratima i sjeverno od Tomislavgrada. U oktobru 1992. godine poslije borbi između hrvatskih i bošnjačkih jedinica u dijelovima srednje Bosne, grupe Bošnjaka bile su protjerane od jedinica Hrvatskog vijeća obrane, tako na primjer u Prozoru.

Različite povrede međunarodnog prava i ratni zločini počinjeni su i od strane Bošnjaka kao i od hrvatskih trupa. Tako su vojnici HVO u Tomislavgradu nagovijestili dopisniku TAZ Erihu Ratfelderu (Erich Ratfelder) da su strijeljali srpske vojnike pri zarobljavanju. Bošnjaci primjenjuju neke metode gerilskog rata. Ove grupe otpora ne razlikuju se uvijek od naoružanih Srba i civila. Nakon probijanja opsadnog obruča, mjesecima gađanog izgladnjelog i okruženog grada Goražda, u klancu Frljila bošnjački branioци su gađali jednu kolonu od oko 3.000 bježećih srpskih civila, od kojih je oko 50 ubijeno.

Do septembra 1992. godine američka vlada, Ujedinjene nacije i Međunarodni crveni krst su izvještavali o "logorima za interniranje" "na obje strane" i tako obmanjivali o sistematičnosti srpskih koncentracionih logora i njihovom obimu. Izjednačavanje logora obje strane označio je kao "laž" i Roj Gatman. Po njegovom viđenju laž je takođe da su 95% zatočenika civilnih koncentracionih logora "ratni zarobljenici".

U Vladinim i hrvatskim zatvorima u Bosni ima ukupno oko 1.000 zatvorenika. U njima se nije moglo ustanoviti sistematsko uništavanje. U raznim logorima pored ratnih zarobljenika ipak ima i zadržanih civila. U nekim od ovih logora je delegacija KEBS-a u septembru 1992. godine ustanovila zlostavljanje, mučenje, a u logoru Konjic-Čelebići i strijeljanje.

Prilog:

STATUS NESRPSKOG STANOVNIŠTVA U ČELINCU⁵⁾

SRPSKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
OPŠTINSKA UPRAVA ČELINAC
RATNO PREDSEDNIŠTVO

Na zasjedanju od 23. jula 1992. godine Ratno predsjedništvo donijelo je slijedeći zaključak o statusu nesrpskog stanovništva opštine Čelinac:

Član 1.

Usljed borbi na teritoriji opštine Čelinac i u bližoj okolini, postoje razlozi da se status nesrpskog stanovništva odredi jasno definisanim pravima i obavezama.

Član 2.

Građani Opštine Čelinac koji spadaju pod član 1. su takve individue koje se bave negativnim aktivnostima i na različite načine izbjegavaju obaveze. Za takve ljude će, u odnosu na ostalo nesrpsko stanovništvo, biti uspostavljen poseban status.

Član 3.

Građani koji spadaju pod član 1. imaju pravo da nesmetano žive u svom domaćinstvu, da rade i obavljaju dnevno snabdijevanje. Sem toga Opština će se starati o njihovoj ličnoj sigurnosti i da njihova imovina ostane nedirnuta. Takođe zadržavaju pravo na medicinsko zbrinjavanje i socijalno osiguranje.

Član 4.

Građani koji spadaju pod član 1. imaju dopuštenje da napuste područje Opštine, pod uslovom da je njihovo preseljenje organizovano i da se odnosi

⁵⁾ Zaključak Ratnog predsjedništva opštine Čelinac od 23. jula 1992. godine, kojim je T. Cihl ilustrirao prethodni rad upečatljivo govori o sistematičnosti pristupa srpskih fašista "etničkom čišćenju". primjedba prevodioca.

na čitavu porodicu. Sem toga lokalne vlasti im moraju izdati za to predviđene putne isprave i potvrde za slobodan prolaz.

Član 5.

Građani, koji spadaju pod član 1. imaju se pridržavati slijedećih pravila:

- nije dozvoljeno kretati se po gradu između 16,00 i 6,00 sati;
- nije dozvoljeno zadržavanje na ulicama u restoranima ili na drugim javnim mjestima;
- nije dozvoljeno kupati se u rijekama Vrbanja i Jošavića niti pecati ribu i uopšte loviti;
- nije dozvoljeno bez predhodnog odobrenja za to, putovati u druge gradove;
- nije dozvoljeno posjedovanje vatrenog oružja, neovisno od toga da li posjeduju odgovarajuću dozvolu;
- nije dozvoljeno voziti motorna vozila;
- nije dozvoljeno zadržavanje u grupama većim od tri čovjeka;
- nije dozvoljeno bez odobrenja, saobraćati sa rođacima koji nisu građani Čelince, to znači da njihova eventualna posjeta mora biti najavljena;
- nije dozvoljeno nositi vojnu, policijsku ili šumarsku uniformu;
- nije dozvoljena prodaja zemljišnog posjeda, niti zamjena stana bez specijalne dozvole opštinskih organa.

Član 6.

Građani koji spadaju pod član 1. mogu biti prisiljeni na određeni rad, odnosno to može biti na određen način regulisano. Ni u kom slučaju ne smiju štetiti oslobodilačkoj borbi srpskog naroda. Oni su, takođe obavezni, da pokažu solidarnost prema siromašnim svoje nacije. Obavezni, su skloniti se za vrijeme vazdušnog napada u zaštitne rovove ili podrumne, ili priteći u pomoć ženama, djeci i drugim individuama, koji se sami ne mogu zaštititi. Obavezni su prijaviti postojanje lista naoružanih, ili pojedine članove ustaške armije ili zelenih beretki. U slučaju katastrofe, pljačke ili zemljotresa građani su obavezni štititi druge ljude i njihovu imovinu. Građani su obavezni, pobrinuti se za određen broj stoke, ako to od njih zahtijeva Armija.